

3384

618

U-28

4 Dn224

1896

2010

2002

ԲՐՕՖ. Ֆ. ԱԼՊՐԷԽԹ

4229

618

Ա. 28

223

(Արական սեռի յաճուկ)

ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒ

375
7/4

Օրինակ

ՅՆՆԴԱԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ՏԿԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԲՈՒԺՈՒՄԸ
ՕՆԱՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵԻԱՆՔՆԵՐԸ
ՍԵՌԱՅԻՆ ԴՐԻՄԱՆ ՈՂԻՂ ԿԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒԱՅԻՆ ԵՒԱՅԻՆ ԵՒԱՅԻՆ

Թարգմանեց Գերմաներեն
Մ. Կ. ՆԱԶԻԿԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ՄԱՏՐԻՍՏԵԱՆ
1896

ՏՊԱՐԱՆ, ՎԻՄԱԳՐԱՏՈՒՆ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ
ԵՒ ԲՆԱԿԱՆԱԳՐԱՐԱՆՈՒՆՑ
Յ. ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ
27, Ֆինանսերու Եօզուսու, Կ. Պոլիս:

37051-66

رف عمومیہ نظارت جلیہ سنک ۴ تموز ۳۱۲ و ۴ صفر ۳۱۴
تاریخی و ۲۲۷ نومروی رخصتہ سہیلہ نشر اولمشدر

Այս գիրքը քարգնանելուս զիսաւոր շարժա-
նիքը, մեր տղայոց եւ պատանեկաց առողջական
արգահատելի վիճակին, կարելի եղածին չափ,
քարոզման օգնութիւն մ'ընելու փափաքս եղած է:

Անտարակուսելի է թէ այդ դասն վիճակին
պատճառն ալ ծնողաց եւ կամ պաշտպաններուն
անզիտութիւնն է:

Արդե՛ն հեղինակին նպատակն ալ, կատարեալ
պարզաբանութեամբ ի բաց վանել է տղայոց սե-
ռային առողջութեան սպառնացող վտանգները:
Բայց որովհետեւ մանկական եւ պատանեկան տա-
րիքը դեռ անկարող է ըմբռնել այդ մասին գրուած-
ները, հեղինակը չափահասներուն ձեռքով ու-
ղած է հասնիչ նպատակին եւ ասոր համար ձեռք
առած է արական սեռն ընդհանրապէս, եւ այդ
առթիւ նոր ու օգտակար շատ գիտելիքներ աւել-
ցուցած է չափահասներուն համար ալ:

Արդ, չափահաս ընթերցող մը թող վստահ
ըլլայ թէ գրեւ իւր սեռային կեանքին հպմար
պիտանեղոյն գիտելիքներ քաղելէ զատ, խելամուտ
պիտի ըլլայ նաեւ այնպիսի հրահանգներու, որք
կարող պիտի ընեն զինքն հսկելու եւ առաջնոր-
դելու իւր որդւոց սեռային առողջութեան:

ԹԱՐԳՄԱՆԻԶԸ

50852-4.7.

ՀԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Սերմը՝ ամորձիքներու մէջ մշտաճանդոյն հեղուկ մ'է : Ամորձիք կամ ճուռանք, որ փոշտին մէջ կը գտնուին, էրիկ մարդուն սերնդագործութեանը կարեւորագոյն գործիքներն են : Սերմը մարդկային նոր էակներ կազմելու յատուկ չէ միայն, այլ մարդկային մարմնոյն համար ուրիշ նպատակներ ալ ունի :

Այս հիւթը անհատին պահպանման եւ կատարելագործութեան ալ կը ծառայէ : Անիկա արեան մէջ խառնուելով եւ ագիկէց ալ ջիդերու մէջ մտնելով կ'աւելցունէ մեր մտաւորական կորովը , եւ նոյն խիստ զանազան արտայայտութեանց պատճառ կ'ըլլայ մեր հոգւոյն մէջ , որ առանց անոր անկարող պիտի ըլլար անոնց :

Այս համառօտ տեսութեամբ կարելի է ըմբռնել թէ մարդկային մարմնոյն յօրինուածութեան համար այդչա՛րկ կարեւորութիւն ունեցող այդ հիւլթը որքա՛ն պէտք է խնայել :

Սերմին հոսումը կամաւ եւ ակամայ տեղի կ'ու
նենայ : Կամաւ հոսումը ծննդագործարանին յայտ-
նապէս զգացած զրգուլթեամբ կամ զուգաւորու-
թեամբ եւ կամ գիջուլթեամբ հոսումն է : Ակամայ
հոսումը կամ երազափորձուլթիւնը զանազան պարա-
գաներու բերմամբ եւ գլխաւորապէս քունի մէջ
տեղի կ'ունենայ , չափահասներուն վրայ : Այս
պատահական հոսումը փոխանակ առողջուլթեան
վիասակար ըլլալու , մասամբ տեղը կը բռնէ այն
գործին գոր բնուլթիւնը իրեւ ստիպողական պէտք

մը ըրած է: Մէկ քանի պարագաներու մէջ միայն այդ ակամայ սերմերթութեան յաճախադիպութիւնը եւ թուութիւնը իբրեւ հիւանդութիւն պէտք է ճանչնալ այնչափ ատեն որ կարենայ արգելք ըլլալ սերնդագործելու, ինչպէս որ պիտի տեսնենք ապա:

Ասկէ վատ լոկ գիծութիւնն ու երազափորձութիւնը չէ որ կը տկարացունէ ծննդագործարանները, այլ սեռային հաճոյից վայելքին յաճախադիպութիւնը որ կրնայ պատճառ ըլլալ նաեւ այնպիսի տարափոխիկ հիւանդութեանց, որք կը կործանեն մարմնոյն առողջութիւնը երբ սխալ դարմանութիւն: Ո՞վ չի ճանչնար ամբողջական անտիւնտոսկալի հետեւանքները:

Ծննդագործարանաց տկարացումը տակաւ եւ աստիճանաբար կը գոյանայ էրիկ մարդուն վրայ, եւ յաճախ կրկնուող կամաւ կամ ակամայ սերմերթութիւնք աստիճանաբար եւ տակաւ կը կորզեն կեանքին լաւագոյն հիւթերը. նոյն իսկ ամբողջական հիւանդութիւնք երբ պէտք եղածին պէս չդարմանուին, տակաւ այնպիսի ապականութիւն մը յառաջ կը բերեն, որ նախապէս մարմնոյն նուազ ամուր մասերուն կը յարձակին եւ ապա աւելի ամուր, իմա ոսկորներուն մէջ տեղ կ'ընեն եւ վրէժխնդիր աւերումներ կը պատճառեն:

Եւ որովհետեւ այս ամենը տակաւ առ տակաւ կ'ուժաւորին եւ կը տկարացունեն մարմինը, այնպէս ալ ազոնց բարեւոքումն ու բուժումը մէկ օրէն միւսը չի կրնար ըլլալ, այլ յամրաբար եւ համբերատար դարմանումով:

Այդ չարեաց ճշգրիտ քննութեան հետ, բաւական ալ համբերութիւն պէտք է. մանաւանդ՝ կանոնաւորապէս գործածելու է տնօրինուած դեղերը, ետ կենալու է շուայտութիւններէ, որք կրնան աւելի ծանրացունել հիւանդութիւնը, եւ վերջապէս ժուժկալութիւնը ձեռքէ ձգելու չէ այն ամէն բաներու մէջ որք թէ դուրսէն կամ ներսէն կը ներգործեն մարմնոյն:

Մասնաւոր ուշադրութիւն կը հրաւիրեմ կերպութեան վրայ. յաճախ, բայց միշտ չափաւոր ուտել: Պէտք է փոշտակալ մը գործածել որ կը նուազեցունէ ծննդագործարանաց զրգուութիւնը: Պէտք է սղաղ ջուրի մէջ լւգնալ, ծննդագործարանները լուալ պաղ ջրով եւ պաղ ջուր խմել: Ուտելիքի եւ խմելիքի անշան չափազանցութիւն մը կրնայ վեցամսեայ դարմանով բարեւոքուած տկարութիւն մը վերստին ետ զարնել եւ նոր գիջագործութիւն մը, բռնազրօսիկ միանգամու զուգաւորութիւն մը վերստին յերեւան հանել ծննդագործարանաց տկարութիւնը, խանգարել բարեւոքումը որ ձեռք բերուած էր դեղերու եւ դարմաններու երկարատեւ գործածութեամբ:

Իսկ այն երազափորձութիւնք որ բնութեան մէկ գործողութիւնն են, նուազ վնասակար ըլլալով հանդերձ երբեմն ալ նոյն իսկ բարեբար ազդեցութիւն մը կ'ընեն մարմնոյն վրայ, երբ երեւակայութեան կամ մարմնոյ մեքենական զրգուութիւններէ յառաջ եկած չըլլան:

Երբ անգամ մը այսպիսի բնական հոսումները կանոնաւորուին այլ եւս չեն բթացուներ հոգին ու

մարմինը . ընդհակառակն անոնց զգացումն ու ներգործութիւնը առողջարար կ'ըլլան եւ մարմինը կը զարգանայ ու վրայ կը դնէ :

Ես այնպէս կը կարծեմ թէ արու մարմնոյն համար անհրաժեշտ պէտք մը չէ երազափորձութիւնը , ինչպէս շատեր կ'ուզեն հաստատել , բայց որպէս զի առողջ , հիւթեղ եւ ուժեղ մարմին մը երազափորձութեան չենթարկուի , պէտք է որ շարունակ չափաւոր աշխատութիւն ունենայ :

Բայց մեր այս օրերուն մէջ ո՞ր է մարմնոյն յարմար աշխատութիւն . մանաւանդ ներկայիս մէջ ուր միտքն է որ ի վնաս մարմնոյն կ'աշխատի եւ այն է միայն որ կը զարգանայ :

Վաճառականին , իրաւագէտին , գիտունին , արուեստաւորին կենցաղավարութիւնը չունի այն շարժումը զոր պէտք է տալ մարմնոյն չափաւորութեամբ եւ լաւ բաժնուած ժամանակամիջոցներով :

Եւ քանի որ այդ էական շարժումը կը պահիս , երբ երկտասարդաց մեծագոյն մասին իրենց բնակարանին մէջ աստ անդ քալելը , եւ օրուան զբաղմունքը , մանաւանդ մեծ քաղաքաց մէջ , շարժում անուանել ուզենք , կրնա՞նք բսել թէ առողջութեան օգտակար է քաղաքաց ասպականեալ օդը , զոր կը շնչեն :

Եւ միշտ արագընթացութիւն պահանջող իրենց գործերը , ենթակայ չե՞ն ըներ իրենց մարմինները քրտնելու եւ դիւրաւ սաղ առնելու :

Ժամերով ոտքի վրայ կենալը , ցուրտին ու փութին , տաքին ու տապին աստ անդ վազելը մարմնոյն օգտակա՞ր շարժումներ են :

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա .

Ծննդագործարանաց սխարացման վրայ

ընդհանուր տեսութիւն

Էրիկ մարդուն սերմը մարդկային մարմնոյն ազնուագոյն հեղուկն է , որ ժամանակէ մը ետքը արգասաւորիչ հասունութեան կը հասնի : Ամորձիքներուն մէջ կը պատրաստուի այդ : Արքնութեան ատեն այդ հեղուկին մէջ , մանրագէտով , փոքրիկ որդեր կը տեսնուին , որոնց ներկայութիւնը ցոյց կու տայ թէ սերմը կատարելապէս հասուն է , վասն զի արգասաւորիչ կարողութիւն չունեցող սերմին մէջ այդ որդերը չեն գտնուիր : Արգասաւորիչ սերմին մէջ նուրբ , եթերական նեարդեր կան , տեսակ մը շոգի որ բաւական է , անկատար մերձաւորութեամբ խի , յղացունել կինը , եւ ասոր ալ փորձերը շատ կան :

Սերմին խնայողաբար արտաքսումը ոյժ կու տայ մարմնոյն , վասն զի բնախօսներուն կարծեաց համեմատ , վերստին արեան մէջ կը մտնէ :

Երկտասարդ մը երբ սերնդագործելու կարող ըլլայ , հետեւեալ նշանները կ'երեւին իւր վրայ . ծնօտը , կուրծքը , անթամէջերը կը մալուտն ,

ձայնը կը դառնայ, աչքերը կը շողշողին, դնդերները կը զօրանան, հոգեկան ոյժերը կը զարգանան, երեւակայութիւնը վառվառն վիճակ մը կ'առնու եւ դէպ առ իգական սեռն միտում մը կը ծնի իւր մէջ: — Թէ՛ մարդոց եւ թէ՛ անասնոց մէջ կ'ուրտորը (խաւսըն) իգական բնութիւն մը կ'ուրենան. այս պարագան յայտնապէս կը տեսնուի ներքիններուն վրայ, որոնց բարակ ձայնը կը զարմացունէ զմեզ: Միեւնոյն նմանութիւնը կը գտնենք նաեւ որձառններուն, ցուլերուն եւլն. վրայ: Մարդիկ ներքինացումամբ՝ կը կորսնցունեն արիւթիւն եւ արթնութիւն, կորով եւ մեծ գործերու համար եռանդ: Արարիչը մերձաւորութեան գործին մէջ դրած է ամենաքաղցր հաճոյքը, ամենաքաղցր հեշտանքը. այո՛, բայց ազոնք ալ շուայտութեան, հեշտագործութեան կը մխրեցունեն մարդս. մինչդեռ անասունը իւր բնական զրդման հետեւելով աւելի խնայողաբար կը վարուի: Սերմին յաճախակի եւ կանխահաս կորուստը կը նուաստացունէ մարդս, եւ կը տկարացունէ մարմնով ու մտքով: Մասնաւորապէս, ծննդագործարաններն են որ աւելի կը վնասուին սերմի յաճախակի հոսումէն:

Այս պատճառաւ է ահա որ ներկայ ժամանակիս մէջ ծննդագործարանաց տկարացումը կարեւորագոյն տեղ մը կը բռնէ այն հիւանդութեանց մէջ, որք իրենց յամրաղղեցիկ բայց մահաբեր ներգործութեամբը յանչափս սոսկալի եղած են մարդկային ցեղին:

Ընթերցողն այս դրքի պարունակութենէն պիտի սովորի ոչ միայն այդ վտանգաւոր հիւանդութիւնը

նուազեցունելու եւ ինքզինքն կատարելապէս անկէհեռի պահելու կարելիութեան եղանակը, այլ՝ պիտի սովորի նաեւ փորձել ինքզինքն թէ մի՛ գուցէ այդ տեսակ հիւանդութեան մը ենթարկուած ըլլայ: Պիտի խրատուի նաեւ, երբ դեռ ենթարկուած չէ անոր, զգուշանալ այդ չարիքէն եւ զգուշացունել նաեւ իւր որդիները—եթէ հայր է—այդ զեղծումներէն որք կրնան շատ չարեաց պատճառ ըլլալ:

Արական սեռին համար գրած եմ այս գիրքը որ կը պարունակէ այդ սեռին յատուկ հիւանդութեան մը զանազան տեսակները, նաեւ այն հիւանդագին վիճակները որոնց կ'ենթարկուի մարդ կենցաղավարութեան եղանակով կամ կազմուածքի պատճառաւ:

Արդարեւ, ցաւալի է որ մեր օրերուն մէջ կը տեսնենք շատեր որք ամէն օր բժշկի կը դիմեն, դեղ ու դարման կը խնդրեն: Այդ «հիւանդ»ները եթէ ոչ ամուսնական հաճոյքը վայելելու կատարելապէս անկարող, բայց ծննդագործարանաց ջլատման, առ այդ պէտք եղած զգայութեան պակասութեան վրայ կ'ողբան:

Կան նաեւ որոնց ծննդագործարանք կատարելապէս թմրած եւ անպիտանացած են, եւ ցաւալին այն է որ այդպիսիք ամուսնացած են, կանամբի են, անկարող՝ ընկցական պարտականութիւններ կատարելու, եւ ենթակայ՝ ամէն առեն իրենց անկարողութիւնը, իրենց չայրութիւնն զգալու . . . :

Դժբաղդաբար, ժամանակիս չարիքներէն մին

ալ ամուսնութեանց շատ ստիպալով ըլլալն է .
« Վասն զի երկի մը իւր կինը եւ հետեւորդ զաւակ-
ները իւր վիճակին համեմատ սնուցանելու համար
շատ բաներու պէտք ունի . » եւ վիճակի այս հա-
մեմատութիւնը դժարադարար այնչափ կ'ընդար-
ձակի , որ ամենէն պարկեշտ վիճակներու մէջ իսկ
այդ բանաձեւին կը հանդիպինք : Զարմանալին
այն է որ չի հարցուիր երբէք թէ ամուսնացողք
զօրաւոր են . աշխատութեան եւ զաւակագործու-
թեան կարող են . այլ՝ գլխաւոր հարցումը սա՛ է
թէ երիտասարդը կարող է աղջիկը սնուցանելու ,
կամ թէ՛ աղջկան օժիտը է՞ այնչափ որպէս զի
էրկը անոր զարգարանքին հոգը չունենայ :

Եւ հաւատացէ՛ք , ստորինէն սկսեալ մինչեւ
բարձրակարգ ընտանիքներու մէջ իրաց վիճակը
այս է : Այսու դիւրին է մակաբերել , հասկնալ ,
թէ անստնական — բնական պէտքին գոհացումը ,
ամուսնութիւն անուան տակ , անհրաժեշտ չարիք
մ'եղած է , որուն դատապարտութիւնն ու դար-
մանը բարոյախօսներուն թողով , անոր զեղծում-
ները միայն առարկայ կ'ընենք մեր ուշադրութեան ,
վասն զի մենք , իբրեւ բժիշկ , զայն ալ իբրեւ ճշ-
մարիտ ամուսնութիւն կը համարինք : —

Ճշմարիտ է թէ շատեր թէեւ կրնան ֆիզիքա-
կան սիրոյ մէջ , ամուսնական պարտաւորութեանց
կատարման համար պէտք եղած տոկոսնութիւնն
ունենալ , բայց կան շատեր ալ որք գրեթէ առա-
ջին օրէն կը պարտասին , եւ այս վիճակ իրենց
համար կրկնակ տժգոհութեանց պատճառ կ'ըլլայ ,
վասն զի հաճոյքին վայելքը կորսնցունելէ զատ ,

մարմնով եւ մտքով բթացած ըլլալու մասին զգաց-
ուած ամթիւն է որ կը վհատեցունէ զիրենք , եւ
անկաւարքելի , սոսկալի ձեռնարկութեանց պատ-
ճառ կ'ըլլայ . . . :

Ծննդագործարանաց այս տկարացումը ուրիշ
շատ հիւանդութեանց ալ պատճառ կ'ըլլայ , ինչ-
պէս՝ տեւական սերմնակաթութիւն , միզելու ա-
տեն սերմի կորուստ , (եւ այդ ատեն մէզի յետա-
մնաց կաթիլներուն հետ միզանքին մէջ խաղտե-
ցուցիչ զգացում՝ մը տեղի կ'ունենայ) մերձաւորու-
թեան անկարողութիւն եւլն . եւլն : Ասոնց ամէնը
թէպէտ արիւղիտեան հիւանդութեանց կարգէն
չեն , բայց շատ անգամ զանազան հիւանդութեանց
իբրեւ արտանշան կը համարուին եւ ամենուն ալ
պատճառը ծննդագործարանաց միջոցաւ մարմնոյն
տկարացումն է :

Իմ բազմամեայ փորձառութեամբս համոզուած
եմ թէ ջղային հիւանդութեանց ենթակայ անձանց
չորս մասին երեքը սեռային հաճոյքը ժամանակէն
առաջ վայելած եւ այդ պատճառաւ ուժաթափ
ըլլալուն համար ենթարկուած են այդ վիճակին :
Առողջարան հեղինակներուն գրեթէ ամենքն ալ
խորին ուշադրութեան առարկայ ըրած են սեռային
հաճոյից վայելքին չափազանցութեան ախուր հե-
տեւանքները : Ասոնք այնչափ շատ , այնչափ սոս-
կալի եւ յաճախադէպ են , որ ամենաթեթեւ ու-
շադրութեամբ իսկ կարելի է տեսնել ամենուրեք :
Ախոնդական նոսրանք ինչպէս նաեւ հոգեկան հի-
ւանդութեանց ամէն տեսակները , յիշողութեան
տկարութիւն , սեւամաղձութիւն , մենամոլութիւն ,

մկնաճգտութիւն, ստնդանք, շարժլախտ, լուսնոտութիւն, գլխու եւ անդամոց դողդոջում, գլխու պտոյտ, թալուկ եւ մինչեւ իսկ անդամալուծութիւն, այս՝ հեշտանքի շուայտութեանց տխուր եւ մահաբեր հետեւանքներն են :

Մարդկային կեանքը թունաւորող այս աղետաւոր խանգարմանց պէտք է միացունենք կարգ մը ուրիշ վնասներ : Ով որ ինքզինքն չափազանց մերձաւորութեան կամ օնանականութեան կուտայ — եւ այս երկուքին ալ հետեւանքները նոյն են — մարմնով զարդացած ըլլայ թէ ոչ, անբնական դրդուլութեամբ կը դրդուէ իւր ծննդագործարանները :

Անոր մարտողութիւնը կը խանգարի, կերածը ստամոքսին մէջ չի մարսուիր եւ իսկական վիճակին մէջ դուրս կու գայ վերատին : Ախորժակը կը դոյուի, ամբողջ մարմինը կը նիհարնայ, արիւնը կը ջրոտի եւ քանակութիւնը կը նուազի — եւ այդ է մարմնոյ ընդհանուր գունատութեան պատճառը — դէմքը կը դալկանայ, շրթունքները կը գունատին, աչքերը խորը կ'իջնեն, կը մարին եւ կ'արցունքոտին. դէմքին ոսկորները դուրս կը ցցուին, քունքն ու այտերը կը խուռոչանան, ռնգունքն ու ականջները կը չորնան ու կը պաղին եւ ճակտին մարմը ժամանակէն առաջ կը խորշովի : Լսողութիւնը կը դժուարանայ, տեսողութիւնը կը տկարանայ, աչքերը կը մթաղնին. հոտոտելիքը, ճաշակելիքը եւ զգացողութիւնը կը կորսնցունեն իրենց փափկազգայութիւնները կամ բոլորովին կը կորսուին. յիշողութիւնը կը տկարանայ, իւր գոր-

ծողութիւնները կ'ոչնչանան եւ ենթական քիչ մը վերը յիշուած հիւանդութեանց կը մատնուի :

Երբ այս ամէն հիւանդագին վիճակները իրօք այդ զեղծումէն յառաջ եկած են ու հիւանդը չի գիտեր թէ ա՛յդ է իւր հիւանդութեան պատճառը, պարտի փորձառու բժշկի մը քննել տալ ինքզինքն, վասն զի նա՛ կրնայ հասկնալ պատճառը : Այս պարագային մէջ ալ, դժբաղդաբար, անկարելի է ընդհանրական դեղ մը որոշել հոս, վասն զի տըրուելիք դեղը՝ պատճառը քննելէ եւ վճռելէ ետքը միայն կարելի է տնօրինել :

Երբ հիւանդը վերահասու ըլլայ թէ իւր այդ ծանր վիճակին պատճառը իւր գործած զեղծումն է, պարտի ճարտար բժշկի մը զիմել եւ կամ բերանայի կամ գրաւոր կերպով բացատրել իւր նախկին կենցաղավարութիւնը ամէն մանրամասնութեամբ. մանաւանդ այն պարագաները որք իւր վրայ տկարացուցիչ ազդեցութիւն մ'ունեցած կըրնան ըլլալ : Այսպիսի մանրամասն եւ ճշմարիտ խոստովանութիւնը միայն բժիշկը կրնայ յարմար դարձնել մը տնօրինել իրեն : Որպէս զի բժիշկը կարենայ բժշկել հիւանդը, գիտնալու է թէ նա իւր երիտասարդութեան մէջ զիջութեան ախտէն վարակուած ըլլալուն համար, թէ՛ իւր չափահասութեան առաջին տարիներուն մէջ կանխահաս մերձաւորութեան զեղծումներ գործած ըլլալուն համար ենթարկուած է իւր հիւանդութեան :

Տգեւտ բժիշկներ կան որք հիւանդին ցայնժամ ունեցած կենցաղավարութեան մանրամասնութեանց վրայ հարցումներ ընելու ձանձրութիւնը յանձն

չաւնելով, մկնաճգտական նոպաները, զգածման խանգարումները եւ ասոնց նման ուրիշ շատ հիւանդութիւններ — որոնց պատճառը նոյն իսկ յիշեալ զեղծման հետեւանքն եղող տկարութիւնն է — անյարմար երակահատութեամբ, լուծողական դեղերով, խարանադեղով եւ ուրիշ զանազան արտաթորիչ դեղերով դարմանած, աւելի ծանրացուցած են հիւանդին վիճակը եւ այնպէս անբուժելի վիճակի մը հասուցած են, զոր ապա վարպետ բժշկին ճարտարութիւնն իսկ չէ կրցած բարւոքել:

Արական սեռին տկարութիւնը կրնայ կեանքի առաջին տարիներուն մէջ պատրաստուիլ եւ ապա տակաւ յառաջանալ: Սխալ է այն կարծիքը թէ հիւանդոտ ծնողաց զաւակը հիւանդոտ կ'ըլլայ միշտ: Շատ անգամ տեսած եմ տկարագոյն ծնողներ որք զօրաւոր զաւակներ ունեցած են, եւ ընդհակառակն՝ առողջ ծնողներ որք հիւանդոտ զաւակներու կեանք տուած են: Ծնարիտ է նաեւ որ մանուկ մը առողջ մօր որովայնին մէջ կրնայ տկարանալ, ինչպէս նաեւ տկար մօր մը արգանդին մէջ գտնուած սաղմն ալ, յղութեան ատեն, պատշաճ վարմունքով, առողջապէս զարգանալ:

Այն մայրերը որք պարելով, չափազանց կերուխուսով, կաւք նստելով, զուգաւորութեան զեղծումներով եւ ուրիշ այս տեսակ բաներով կը վնասեն իրենց անձին, տարակոյս չի կայ թէ այդուստղմին ալ վնասած կ'ըլլան. եւ շատ անգամ մանուկը ամբողջ իւր կեանքին մէջ կը կրէ այդ անբնական վարմունքներու ամբողջ ծանրութիւնը, վասն զի ամբողջ հիւթերը դէպի հոն կը քաշուին, եւ ամէն

վնաս, մօրմէն աւելի մանկան վրայ կ'ազդէ: Այսպէս, ահա, կրնայ ըլլալ որ զօրաւոր եւ առողջ կին մը տկար, հիւանդոտ եւ կիսամեռ դաւանի մը ծնի: Ընդհակառակն տկար կին մ'ալ, կանոնաւոր կենցաղավարութեամբ, կրնայ զօրաւոր ու առողջ զաւակ մը ծնիլ, վասն զի իւր ամէն հիւթերը զաւակին կու տայ եւ այդու առողջ ու աճուն զարգացում մը կը պատրաստէ անոր: Արդարեւ, մայրը պիտի նեղուի աղկէ եւ առողջութեանը մեծագոյն մասը վրայ պիտի տայ, բայց մենք կ'ուզենք ապացուցանել թէ այդպիսի տղայ մը կրնայ զօրաւոր ըլլալ:

Կրնայ ըլլալ նաեւ որ տղայ մը մօրն արգանդին մէջ անխնամ մնալով իւր մօրմնոյն մէջ ունենայ տրեւիցէ հիւանդութեան մը պատճառը, որ ապա թեթեւ չարժաւիթով մը անոր ծննդագործարանաց վրայ ազդեցութիւն ունենայ:

Նոյն իսկ տղուն ծնեկէն ետքը, առաջին մանկութեան մէջ, այնպիսի բաներ կան որք տրամագիր կ'ընեն անոր ծննդագործարանները ապագայ տկարութեան: Անմիտ դայեակներն ու աղախիները, — չեմ կրնար ըսել թէ անխղճօրէն, վասն զի իրենց ըրածին ինչ ատուհան վնասակար ըլլալը չեն գիտեր — տղայոց ետեւի կողմը կը ծեծեն, ծննդագործարանաց հետ կը խաղան եւ այդպիսի խաղատուքներով կը քնացունեն զանոնք: Ատիկա շատ վնասակար գործ մ'է եւ մանկան տարիքին պահանջումն աւելի հիւթ կը զրկէ դէպի ծննդագործարանները, որով յաջորդ տարիներուն մէջ մանուկը կանխահաս գրգռութիւն մը կ'ունենայ: Ասկէ

զատ սոսկալի մնաս մ'ալ սա է որ մանուկը այդ խաղը ինքնիրեն սովորելով, խելքը հասնի չհասնի, իբրեւ դրօսանք կը գործադրէ զայն, եւ չափահասութեան ատենն ալ իբրեւ հեշտանք, եւ այդու գիշութեան մէջ կը մոլորի *):

Այս տեսակէտով աւելի մեծ ու չափազանց մնասաբեր չարիք մ'է նաեւ տղայոց սրբանին (եռեւի կողմին) գաւազանով զարնելը: Ասիկա առաջին ուղի մ'է որ գրգռութիւնը ծննդագործարանաց կը տանի, եւ ես իմ բազմամեայ փորձառութեանս մէջ շատ օրինակներ ունեցած եմ եւ համոզուած եմ թէ գաւազանով ծեծը պատճառ է որ գիշութեան գաղափարը մոռտ գտնէ տղուն մէջ: Զաղկման այդ պատժէն, որչափ ցաւագին ալ եղած ըլլայ, անոր համար չեն ուզեր խուսափել տղայք, վասն զի անոր հետեւող յոյժ հաճոյական մէկ զգացումը կը մոտցունէ ցաւերը: Մեր օրով ալ չիկա՞ն սիրոյ ասպետներ եւ վաւաչոտ հեշտասէրներ, որք սիրոյ հաճոյքը վայելել թելադրուելու համար, զանազան

*) Կ'արժէ որ շատ բան գրուի այս մասին: Անգամ մ'եւս ըսներ թէ ծնողք չափազանց ուշադիր ըլլալու են այդ գործին: Իրենց հսկողութիւնը անպակաս ընելու են միշտ աղախնոց վրայէն եւ երբէք թող տալու չեն որ մանչ տղայք անոնց հետ պառկին: Դէպք մը պատահած է ինձ, որ շատերուն համար կրնայ իբրեւ դաս ծառայել զգուշութեան: Օր մը բարեկեցիկ ընտանիքի մը այցելել հրաւիրուեցայ. մէկուկէս տարեկան սիրուն ու կայտառ մանչ մը ցուցուցին ինձ, որուն փոքրիկ անդամին մաշկը այնպէս ուռեցած ու բորբոքած էր, որ թե՛նք մէկ շարժմամբ ամենասաստիկ ցաւեր կը պատճառէր տղուն: Վերջապէս դարմանեցի եւ կասկածներս յայտնեցի մօրը. աղախինը ճանրուեցաւ իւր պիղծ գործը խոստովանելէ ետքը:

տեսակ գրգռիչ գեղերու հետ ինքզինքնին ճաղակել, մարձել եւ նոյն իսկ կոխտուել կու տան: — Հեշտանքը, որպէս թէ աւելի նրբօրէն զգալու համար գործածուած զանազան միջոցներն ըսելն ու լսելն իսկ նողկանք կը պատճառէ մարդուս:

Ասկէ զատ զգուշանալու է նաեւ՝ մէզը կամ բնական կարիքը արտահանելու անհոգանալով, երկար ատեն զանոնք պահելէ ու ինքզինքը բռնելէ, վասնզի ազով ալ դիւրաւ գրգռոււմ յառաջ կու գայ ծննդագործարանաց մէջ:

Հոս՝ տեղը չէ մանկավարժական դիտողութիւններ ընելու, թէ չէ պիտի ըսէի թէ դաստիարակք ընդհանրապէս փոխանակ մարմնական պատիժներ տալու տղայոց այնպիսի պատիժներ տնօրինելու են, որք միտքին ազդեն եւ անձնապաշտութիւնը գրգռեն: Անթափանչութիւնը, այո՛, լաւ միջոց մ'է կրթական գործին մէջ եւ շատ լաւ կրնայ մարմնական պատժոյ տեղը բռնել:

Երբ մանչ տղայ մը — եւ արդէն այդ սեռին համար է մեր այս ամէն գրածները — այնչափ մեծցած է որ այլ եւս կը զգայ ինքզինքն, եւ դեռ որեւիցէ գրգռութիւն չէ զգացած իւր ծննդագործարանին մէջ, եւ ուրիշ մը չէ մոլորած եւ չէ ճանչցած դեռ այդ կորստաբեր հաճոյքին գոյութիւնը, այն ատեն անոր առաջին զգացողութիւնը երազի մը պէս պիտի թուի իրեն, այդ գրգռութիւնը այնչափ սաստիկ չպիտի զգացուի իւր մէջ որ զայն իւր վրայ փորձելու մոլորելով իբրեւ հաճոյք գործադրելու չար ունակութեան ենթարկուի: Եթէ պատանին իւր ծնողաց կամ լաւ ու խղճամիտ ու

սուցչաց հսկողութեան տակ գտնուած է եւ առիթ ունեցած չէ սեւերուն տարբերութեան գործնականապէս խեղամտիլ, այն ատեն համառօտ եւ կանոնաւոր տեսութեամբ մը, անոր հետաքրքրութիւնը չգրգուելու համար, գործը հասկցունել պէտք է իրեն. եւ, ահա՛, այդու իւր բնական ամօթղածութիւնը պիտի չնկրէ իրեն խնդրոյն աւելի խորը թափանցել, թէ ինչո՞ւ համար ունի այդ զգացումը, այլ հանգարտ կերպով պիտի սպասէ մինչեւ որ բնութիւնը հրաւիրէ զինքն իւր կեանքին ընկեր մը փնտռել եւ գտնել :

Բայց քանի՞ պատանի եւ երիտասարդ ունինք այս օրինակ կրթուած : Մանչ ու աղջիկ, քոյր եւ եղբայր միասին պառկեցունելու անբարոյական սովորութիւնը, երկու սեւերուն՝ ժամանակէն առաջ զիրար ճանչնալը որ հետաքրքրութենէ յառաջ կու գայ եւ առաջին յոգեբուն առիթ կ'ընծայէ, գիւլութեան դադարիարին ընդեկացումը, զոր տղայք մասնաւորապէս վարժարաններէն կ'ընդունին միշտ, սպասաւորաց ընդհանուր զեղծումը, որով տղայոց այնպիսի բաներ կը ճանչցունեն զորս պէտք չէ որ գիտնան, ահա այս ամէնը դարաններ են, ուսկից գրեթէ անկարելի որ խոստովի տղան, որ դեռ բան չգիտէ եւ չի կրնար ալ գիտնալ թէ որչա՛փ մահաբեր է այդ խաղը իւր ամբողջ կեանքին համար : Եթէ մարդ կարողանար ապագային մէկ հայելին ներկայացունել իրեն, որուն մէջ կարենար տեսնել տղան այն սոսկալի վիճակը որ վերապահուած է այդպիսի վատ ունակութիւն ունեցողին համար, նա արասիկեղով պիտի հեռանար իւր մոլութենէն :

Գիշութեան ճանաչումը տղան սովորապէս 9էն մինչեւ 12 տարեկան հասակին մէջ կ'ունենայ, կա՛մ ուրիշ տղայոց հետ ունեցած յարաբերութեամբ եւ կա՛մ պատահաբար բնազդական շարժմամբ մը : Բարոյախօսն ու բժիշկը այս մասին շատ դժուարաւ կը գտնեն ճշմարտութիւնը : Այդ մոլութեան ենթարկուողները գրեթէ չեն ճանչնար իրենց սխալը, եթէ գործին վրայ չըստարանունին ու չի խրատունին : Ծնողքներն ալ խաբեպատիր ապահովութեան մէջ կը մնան մինչ այն օր որ իրենց որդւոցն առողջութիւնը դեռ չէ վատթարացած չարագուշակ պարագաներով :

Երբ մանչ զաւակ մը պատանեկութեան տարիքը թեւակոխած է եւ ցայնժամ իրապէս զերծ մնացած է գիշութեան մոլութենէն, այդ ատեն ալ տկարացման ուրիշ աղբիւր մը կը բացուի իւր առջեւ. այդ ալ դայեակներուն եւ սպասաւորներուն ձեռամբ յառաջ եկած վնասներուն պէս ազդեցութիւն է, ըսել կ'ուզեմ ընթերցումը : Մեր այս ժամանակին մէջ ապականութեան ասպարէզն ընդարձակ է : Երիտասարդութեան համար ժանտախտ մ'են այն վէպերը, որք լիտութեան կը միտին թէպէտ դայն յայտնապէս չեն ցուցուններ : Եւ ազոնք, այժմ՝ դժբաղդարար, իրեւ գիտական գիրքեր, ընթերցման մեծ մասը կը գրաւեն : Ընթերցատուններուն առատութիւնը եւ այդ պատճառաւ ընթերցողին տրուած դիւրութիւնը երեւակայութեան ազատ թռիչ կու տայ եւ կը գրգռէ երիտասարդները, որք այդու շատ դիւրաւ միջոց կը գտնեն իրենց մէջ արծարծուած բաղձանքը գոհացունել : Ասոր հա-

մար է որ ապակւնած է բարոյականութիւնը , եւ գրեթէ հետքն անգամ մնացած չէ այն ամօթղածութեան եւ առանձնասիրութեան , որք , էր երբեմն , յատուկ էին իգական սեռին , որք անոր պատիւը կը կազմէին եւ որք մեր վէպերուն մէջ նկարագրուած կը գտնենք թէեւ , բայց իրական կեանքին մէջ շատ հազուադիւր են այժմ :

Երջանկութեամբ շատ տարիներ ապրելու փափաքող երիտասարդն ինքզինքը պաշտպանելու է այն համարաւորներէն որք ամէն կողմէ իւր վրայ կը յարձակին : Զգեստներու այժմեան ձեւերն ալ նուազ փորձութիւններ չեն այն նորհասներուն համար որք դեռ նոր կը թեւակոխեն կիրքերու աշխարհը եւ իրեւ տղայ ապահարկ կը մնան : Մերկ բազումներ , հոլանի կուրծքեր , գրեթէ մսին վրայէն հագնուած բարակ բաճկոն մը , եւ ագիէ աւելի բարակ չրջագգեստ մը , ինչպէս կը տեսնենք քաղաքաց թէատրոններու դերասանուհեաց եւ պարանցիկներուն վրայ , դեռահաս եւ եռանդուն երիտասարդին ցանկութիւնը չե՞ն գրգռեր միթէ , եւ ո՞վ կրնայ հանդուրժել , զիմադրել այդպիսի յանկուցիչ հրապոյրներու : Ծշմարիտն ըսելու համար , իրեւ բժիշկ , պէտք կը զգանք խնդրել ոստիկանութենէն որ իւր հսկողութիւնը տարածէ նաեւ այդ անպարկեշտ զգեստներուն վրայ եւ արգիլէ զանոնք . այդ ատեն միայն , թերեւս դադարին մուտքութիւնները եւ անաղարտ մնայ բարոյ յակնութիւնը :

Տղայոց եւ երիտասարդաց մուտքութիւններն ու անոնց վտանգները աստիճանաբար տեսնելէ ետքը ,

տեսնենք նաեւ թէ իրենց չափահաս այրութեան հասակին մէջ իսկ , մեր այս ժամանակներուն մէջ ինչպիսի վտանգներ կան , որոնց ենթակայ չէին այնչափ , անցեալ դարերու մէջ :

Արդ , այսպէս թէ այնպէս , վերջապէս կ'աւանանայ երիտասարդը , եւ ահա , կը կարծէ թէ այլ եւս զերծ է ամէն վտանգէ եւ այս մտածմամբ՝ կատարեալ իրաւունքով կը սկսի վայելել հաճոյքը . բայց ինչպէ՞ս : — Այրութեան առաջին կատարեալ ոյժովը , մէկէն միւսէն լսածէն զատ ուրիշ դադափար չունենալով բնաւ այդ հաճոյքին եւ անոր վայելքին վրայ , կը կարծէ թէ մերձաւորութիւնը պարաք մ'է զոր պարտի կարելի եղածին չափ յաճախ վճարել իւր սիրելի աւարկային : Իւր համասեւ ընկերներուն յորդորները , երիտասարդաց զիւցազնական անվիանդ զօրութեանց պատմութիւնները , երիտասարդ կանամբիներու պարծենկոտութիւնները շատ դիւրաւ կը համուզեն զինքն անոնց հաւատարելու ջանալ , անոնց պէս ընելու պարտաւորիլ եւ երբ այդ վերջիններուն մէջ գտնուին իսկ այնպիսի անամօթներ , որք լծակցական գաղտնիքներուն նուիրականութիւնը ոտնակոխ ընելով , որը իւր կնոջ անյագութենէն դժգոհի — որ թերեւս սուտ է , եւ կամ թէ ինքն է պատճառը — որը իւր անընկճելի ոյժը գովաբանէ , առանց զիտնալու սակայն որ մօտ է իւր անձնատուութիւնը , ահա' , այս մեր հաւուղեղն ալ անոնց ըսածին հաւատալով կը կարծէ թէ այդ է լծակցական կեանքն ու ասպարէզը : Այս օրինակը , ահա' , երիտասարդն ալ լսելով կանոն կ'ընէ իրեն եւ երկուքն ալ — ա-

մուրին ու կանամբին — մտքէ իսկ չեն անցուներ թէ մէկ քանի տարի ետքը այլ եւս անկարող պիտի ըլլան ընծայել իրենց ամուսնոց , ինչ որ բնութեան իրաւանց համաձայն , անոնք կրնան պահանջել իրենցմէ , — չափաւորութեամբ սակայն : . . . եւ կը շիջանի իրենց առնական ոյժն ու կորովը զորս կարելի էր ծերութեան մէջ իսկ ունենալ , եթէ խոհեմութեամբ եւ խնայողաբար վարուած ըլլային :

Այդ վիճակին ալ կը հետեւի այն սոսկալի ժամն , յորում կանայք իրենց ցանկութեանց պատճառաւ անհաւատարիմ կ'ըլլան իրենց արանց :

Վհատութիւնը , լքումը կ'ոչնչացունէ ամէն սէր :

Ապերժանիկ ամուսնութիւնք , կորստաբեր ամուսնալուծութիւնք , ընտանեկան կործանումներ անվրէպ հետեւանքներն են սիրոյ պակասութեան : Մարմնական անկարողութիւն եւ ջղային դրութեան տկարութիւն իւր ամէն սոսկալի տեսակներովն ու վատթարութեամբ , ամէնքն ալ ֆիզիքական են , եւ վա՛յ անոր՝ երբ բարոյական վիշտերն ալ վրայ կը հառնին , երբ կինը այլուր կը փնտռէ իւր վնասին փոխարինութիւնը , եւ այրը աղետալի անկման կը մատնուի՝ նոր , իրեն համար դեռ անծանօթ գեղերով ինքզինքը , իւր թոռմած մարմինը զրդուելու համար :

Բայց երբ կինը առն համար միշտ նուիրական մնայ , երբ կինն ալ փոխադարձաբար եւ շարունակ նկատէ զայրն իրբեւ դանձ մը , որուն հետ խնայողաբար վարուելով միայն կրնայ մնալ նա իրեն համար ճշմարիտ դանձ մը , երբ երկուքն ալ ներքին մտերմութեամբ , իրարու հանդէպ այն յար-

գանքն ունենան որ ամուսնութեան մէջ շատ պիտանի է եւ կը բարձրացունէ , կը նորոգէ միշտ անոր խանդավառութեան , այն ատեն , վստահութեամբ կ'ըսեմ թէ անապական հաճոյքի դիմելու չափ չեն ստորնանար , այլ զիրար կը գրկափարեն ա՛յն ատեն երբ բնութիւնը , բարձրագոյն խանդավառութեան մը մէջ , պահանջէ զայն իրենցմէ :

Այս տեսութեամբ՝ սիրոյ մէջ անձնագտնութիւնը քաղցր հաճոյք մը կ'ըլլայ անոնց համար որք զիտեն թէ ցյապուք յափրացումը զգուսնք յառաջ կը բերէ :

Ծեր էրիկ մարդոյ՝ դեռատի աղջկանց հետ ամուսնանալու խնդրոյ մասին սա՛ դիտել տալ կ'ուզեմ թէ՛ թէպէտեւ այդպիսի ամուսնութիւն մը երիտասարդ էակի մը ջերմութեամբն ու արտաշնչումով կրնայ զօրացունել այրը , բայց սա պէտք է լաւ գիտնայ թէ իւր մանկամարդ կնոջ քով չափազանց խնայողաբար վարուելու է իւր ոյժին հետ . վասն զի հակառակ պարագային մէջ կը խրամատէ իւր առողջութիւնը եւ բացարձակապէս չի կրնար վերակազդուրուիլ : Կը ճանչնամ շատ ծեր կանամբիներ որք սիրոյ չափազանց մեծարանքներ ընելով քաղցրամիզութիւն կոչուած անբուժելի հիւանդութեան ենթարկուած եւ վերջապէս մեռած են : Այդ անձինք բաւական զօրաւոր կազմ ունէին , բայց իրենց կիները չափազանց անձնուիրութեամբ մեծարել ուզելով ֆիզիքական սէրը , եւ իրենց էրիկներն ալ ուզելով գոհացունել անոնց փափաքը , պարտասած , անբուժելի հիւանդու-

թեանց ենթարկուած եւ վերջապէս մահն եղած է իրենց հանգիստը :

* * *

Շատ տագնապալի եւ վտանգաւոր է նաեւ այն պարագան երբ այլը շատ երկար ժամանակ մնայ ամուրի, եւ բոլորովին հեռի՝ իգական սեռէն :

Արդահատելի է նաեւ այն մարդուն վիճակը որ իւր մանկամարդ ու կրակոտ կնոջը մահուանէ ետքը վերստին ամուսնանալ ուզելով, ամուսին կ'ընտրէ աւելի մանկամարդ եւ, որ աւելին է, յայտատ կ'ին մը, զոր գոհացունել շատ դժուար կ'ըլլայ իրեն, եւ ինքզինքին կը մնասէ չափազանցութեամբ :

Լծակցական վայելքին չափազանցութիւնը ո՛չ միայն անկարող կ'ընէ այրն այդ հաճոյքը վերստին վայելելու, այլ կրնայ ի գերեզման գահավիժել զնա :

Այս տխուր վիճակին օրինակը դեռ անցեալ տարի 40 տարեկան անձի մը վրայ տեսայ : Այդ անձ մանկամարդ օրիորդի մը հետ ամուսնանալով իւր տարած յաղթանակներուն եւ անսպառ ոյժին վրայ կը սնապարծէր ինձ : Ըսի իրեն թէ այդ չափազանցութիւնը սուղի պիտի նստէր իրեն. ութ օր ետքը եկաւ ինձ ըսելու թէ դժուարաշնչութենէ կը նեղուէր : 14 օրէն բաժնուեցաւ իւր կնոջմէն եւ հակառակ ամէն դարմաններու վեց ամիս յետոյ մեռաւ : Եւ որովհետեւ ուժեղ անձ մ'էր նա, համուռ գոյացուցի թէ չափազանցութիւնն էր որ պարտաւոր էր իւր ջգային դրութիւնը եւ զինքն մահու դրան յանձնած :

Ընթերցողը թող չմոռնայ այս դէպքը :

Ամուսնացեալ մարդու մը համար շատ դիւրին է զգալ թէ չափազանց յոգնութիւնը որչափ կը մնասէ իրեն :

Մարդ ամուսնանալուն պէս իրեն սկզբունք պէտք է ընել չափաւորութեամբ վարուիլ : Ասոր արդիւնքը կրկնակի է. նախ թէ կ'ինը չափաւորութեան կը վարժուի եւ հեղաբարոյ կ'ըլլայ, եւ երկրորդ իւր անձնական առողջութիւնը չի մնասուիր :

Եթէ լծակցական հաճոյից վայելումէն ետքը թուլութիւն, անհանգստութիւն, ծանրութիւն, ողնացաւ յառաջ գոյ, այն ատեն մարդ պէտք է իւր բոյժը չափաւորութեան մէջ փնտռէ, եւ իւր ամուսինն ալ առ այն վարժեցունէ :

Պառուն, թիստայ եւ ուրիշներ սերմին յաճախակի կորուստին պատճառաւ մարդուս մարմնոյն հիւժման եւ տկարացման վրայ սոսկալի նկարագրութիւններ ըրած են. եւ ասոր ապացոյցը իգական սեռէն աւելի՝ արական սեռին վրայ կը տեսնենք յաճախ :

Սերմին յաճախակի վատնումէն տկարացած հեշտասէրը կը կորսնցունէ իւր անորժակը. ստամոքքը կը հիւանդանայ, վասն զի յոգնած, թուլացած են իւր ջիւղերը : Մարմինը կը ծիւրի, անդաւոր ուտելիքներն իսկ չեն կազդուրեր զինքն : Կռնակին վրայ մինչեւ ծոծրակը այնպիսի խաղտեցուցիչ զգացում մը կ'ունենայ, որպէս թէ մըջիւններ քալէին մարմնոյն վրայ : Մէջքի ցաւեր կ'ընկերանան ազար, պնդութիւնը վրայ կը հասնի, ջրվաթութիւնը ցաւերով եւ կոկծաւոր տեղի կ'ունենայ. ծննդագոր-

ծարանք ընդհանուր թուլութեան մը մէջ կ'իյնան, եւ վերջապէս տակաւ կ'անալտանան: Սերմը, ինքնարեքարար կ'արտաքսուի դեղեցիկ կնոջ մը տեսքովը լոկ: Իսկ խնայողութիւնն ու չափաւորութիւնը ամէն ջիւղեր միահամուռ ցնցող ուժգին շարժմամբ տեղի կ'ունենայ, որ այդ ալ կ'ողեւորէ գործարանները, արեան շրջանը կ'երազացունէ, չնչառութիւնը կը զօրացունէ, մարմինը կը տաքցունէ եւ շատ անգամ ալ մարմնոյն ամբողջ մակերեւոյթին վրայ առատ քրտինք մը կը հանէ: Արդ, այդ զօրաւոր ցնցումը երբ յաճախ տեղի ունենայ, բնական է որ ամբողջ ջիւղերը կը թուլնան եւ . . . ջղային սոսկալի հիւանդութեանց պատճառ կ'ըլլան:

Այն երիտասարդք որ շատ կանուխէն անձնատուր կ'ըլլան հեշտանքին, կը կորսնցունեն իրենց երիտասարդական աճումը, չուտով կը սկսին ծերութեան յատուկ կքման ենթարկուիլ. իրենց ամբողջ անդամները կը սկսին դողդաջել, եւ մկնածգտում, կաթուած, ջրգողութիւն եւ հիւծախտ բաժին կ'ըլլան իրենց:

Եւ որովհետեւ զուգաւորութեան ատեն արեան շրջանը կ'երազի, այդ պատճառաւ երակները կ'ուռին եւ դէպի կուրծքն ու դէպի գլուխն արիւն կը խոնձուի, աչքերը կը փայլին եւլն. եւլն. Ահա այս բաները անբնական, զօրաւոր կերպով եւ յաճախադէպ տեղի ունեցած ատեն երակներու ընդլայնում, սրտի բաբախում յառաջ կու գան: Թոքերն ալ արեամբ լցուելով կրնայ ըլլալ որ սաստիկ արիւնահոսութիւն, հիւծախտ հետեւին:

Թիսսօ, Պէօնհոփ, Հօֆման, Սէրաք, Յիմմէր-

ման, Հուֆէլանտ, Ֆէնտէրմանտէ եւ ուրիշ բժիշկներ հեշտախտաւորաց սոսկալի նկարագրութիւններ կ'աւանդեն մեզ եւ կ'ապահովցունեն թէ — ինչ որ փորձառութեամբ մենք ալ կը հաստատենք — ո՛չ միայն մարմնոյ ոյժերը, այլ մարդու մտաւոր կարողութիւններն ալ կ'ոչնչանան. յիշողութիւն, իմացականութիւն եւ դատողութիւն, վճռողականութիւն ամէն բան կը շիջանին. հիւանդը կը նեղուի մտքի ցրուածութենէ, կը լինի սալուշ եւ վերջապէս . . . յիմար: Զգայարանաց ոյժերը՝ լսողութիւնը, տեսողութիւնը տակաւ կ'անհետանան. բայց երեւակայութիւնը միայն կը մնայ մոլի եւ անպարկեշտ գործունէութեան մը մէջ եւ շարունակ հեշտախտիկ ու գրգռիչ պատկերներու նոր մեղքեր կը ներկայացունէ: Այս վիճակէն կը փնտռուի գլխաւորապէս որովայնը որ մարդու ամբողջ մարմնոյն մատակարարող ծածուկ գործարանն ո՛րէ: Վերոյիշեալ վիճակին պատճառաւ այդ գործարանին պաշտօնները կանոնաւորապէս չեն կատարուիր. պընդութիւն եւ թանջք փոփոխակի իրարու կը յաջորդեն, աղիքները կը մաղասապատին, ստորին որովայնի երակները արեամբ կը լցուին, կ'ուռին եւ ասոնց հետեւորդ հիւանդութիւնները վրայ կը հասնին: Ասկէ զատ՝ յառաջ կու գան տեղական բորբոքումներ, ամորձիքներու ուռեցք, միզանքէն՝ մաղսային արտաթորում, դժուարամիզութիւն եւլն:

Փոխանակ անհոգ գտնուելու պէտք է հետաջօտել եւ պատճառը գտնել, երբ երիտասարդ մը ախտնդանոտութեան եւ մեղամաղձութեան, առանձնասիրութեան, մարդատեցութեան եւ երկշոտու-

թեան ու անսովոր կարճատեսութեան հակամիտութիւն ցոյց տայ . մանաւանդ՝ երբ նախապէս եւ ուսնդուն մտքի տէր ըլլալով , յանկարծ իմացակա՜նութեան եւ սրամտութեան պակասութիւններ ունենալ կը սկսի . երբ մարմնոյ ոյժը պակսի , իւր թարմ երեւոյթը կորսուի , մարմնական խօթութիւններ երեւան ելնեն , աչքերուն փայլը աղօտանայ , նայուածքը երկչոտ ու աղօտ ըլլայ , չարժումները դժնդակ , եւ ժպտն ալ՝ դառն . երբ անպատշաճ դիրքեր առնու , իւր խորացած աչքերուն շուրջը մթագոյն շրջանակ ունենայ , դէմքը դունատ , չարժումը թոյլ , դժուարաշարժ ու ծանրատալուով ըլլան , ջիղերու հիւանդագին գրգռութիւն մը , դիւրագոյցութիւն , բարկացողութիւն , գոգմնութիւն , գլխու ցաւ , թալուկ , թեթեւ իմն յոգնեցուցիչ աշխատութեանց ատեն դժուարաբանութիւն ունենայ , եւ այս ամէնը՝ առանց ակներեւ պատճառներու : Մի՛ ապրակուսիք որ աղոնք իրենց գաղտնի պատճառներն ունին , որոնց իրականն ու էականն է սերմնահոսութիւնը :

Պէտք է մասնաւոր հսկողութիւն ընել մանչերու եւ աղջկանց վրայ , երբ երկար ատեն անխօսուէք առանձնութենէ կ'ստորժին եւ իրենց պատանեկան կեանքին սովորական վառվռունդութիւնը չեն ցուցուներ , ձայներն ին կերկրեալ է եւ իրենց դէմքին վրայ պզտիկ փշտիկներ ունին . մանչերուն փոշոր թոյլ , վար ինկած եւ ծննդագործարանաց վրայ քրտինք եւ փշտիկներ գտնուին : Մածուկ մեղքին յայտարար նշան կը ճանչցուի նաեւ մազերու թելերուն ճեղքուիլը , քթի ծայրին քրտնի-

լը , աչքերուն ուռենալը եւ կորեակ կոչուած փըշտիկները :

Այսպիսի մոլեկան ունակութեանց յառաջացման մէջ մարմնոյն ծիւրումը ակներեւ է միշտ . թարախաւոր պալարներ կը ծածկեն մարմինը . թալուկը յաճախադէպ վիճակ մը կ'ըլլայ . մազերը կը թափին , աչքերուն տեսողութիւնը կը նուազի , յամբ տենդեր իրարու կը յաջորդեն , եւ վերջապէս՝ մահը կու գայ վերջ տալ այդ պայքարին :

Գաղիոյ մէջ , մանաւանդ Փարիզի մէջ , բժըշկաց քննութիւններովը հաստատուած է թէ խեղագարներուն մեծազոյն մասին պատճառը հեշտասիրութիւնն եղած է , եթէ ոչ՝ գինովութիւնը , որ հեշտանքին սիրելի ընկերն է . վասն զի հեշտասէրը գրգռիչ եւ ջերմաբեր ըմպելիքներով եւ համեմատ ու ջնուցիչ ուտելիքներով հեշտանքին ու ցոփութեան մէջ վատնած հիւթերուն տեղը դնել կը խորհի . ասոր համար է որ հեշտանք , արեւցութիւն եւ խնձոյք իրարմէ անբաժան երրեակ մը կազմած են :

Հեշտանքին հետեւանքները սա յամրազդեցիկ բայց կեանքի հիմնաքարը խախտող եւ ի գերեզման առաջնորդող վերոյիշեալ չարիքները չեն միայն , այլ սուր եւ արագապէս մահաբեր հիւանդութիւններ ալ յերեւան կու գան որք անբուժելի եւ աւերիչ նկարագիր մը կ'առնուն , եւ ասոնք ալ սա հետեւեալներն են . սաստիկ տենդ , մկնակծկում , փրսխում , ուղղատապ , յանկարծադէպ խեղադարութիւն , կատաղութիւն , վերնոտութիւն , կաթուած , եւ ասոնք՝ անբնական կամ չափազանց հեշտանքի

վայելքին ատեն եւ կամ անկէջ ետքը յերեւան կու գան եւ կանաւորին կամ երիտասարդը արագապահ ընթացքով գերեզման կ'առաջնորդեն :

Ծննդագործարանաց տեղական ցաւերն են՝ առաւուշտի թութք , միզանցքէն՝ արեան եւ թարախի հոսում , միզանցքի ամորձիքներու եւ յառաջագեղձերու բորբոքում եւ ասոնց կարծրանալը , ուսից յառաջ կու գայ ամլութիւն այսինքն սերնդագործելու անկորողութիւն :

Եթէ ամորձիքներու հիւծում խսկ չսպասահի , որով կատարելապէս կ'անհետանայ սերնդագործելու կարողութիւնը , այդ գործարանք ուրիշ հիւանդութեանց կ'ենթարկուին , որ կը տառապեցունեն ենթական եւ կը չքացունեն անոր կեանքի խինդը : Շատեր , մանաւանդ գիշագործք , կը նեղուին ամորձիքներու յարատեւ շարժութենէ , այնպէս որ ասոնք դէպի վար եւ դէպի վեր կը քաշուին , առանց ցաւի կամ որեւիցէ ազդեցութիւն ունենալու սերնդագործական կարողութեան վրայ . բայց այդ ալ շատ նեղացուցիչ վիճակ մ'է : Զիվէր այսպիսի դէպքեր շատ դարմանած ըլլալով , աւանդած է մեզ իւր փորձառութեանց արդիւնքը որք համաձայն են խմբիներու :

Դժբաղդաբար , փորձառութեամբ հաստատուած է թէ այսպիսի անձինք իրենց երիտասարդութեան տոնելի շուայտութեանց համար կը զղջան եւ ինքզինքնին կը կշտամբեն , մեղամաղձօրէն կը ձանձրանան կեանքէ եւ կամ լաւ եւս , անձնասպանութեան կը դիմեն :

* * *

Սեռային հաճոյից չափազանց կամ կանխահաս վայելքը այնչափ վնասակար է , որչափ օգտակար է ընդհակառակն , այդ հաճոյքին չափաւոր վայելքը . առանց տարակոյսի կարելի է ըսել թէ այդ ատեն մարդուս ամէն գործարանաց կորովը կ'աւելնայ , աստիճան կը բացուի , մարտողութիւնը կը կանոնաւորուի եւ հետեւապէս՝ ընդհանուր սննդառութիւնը : Ուղեղն աւելի կարող կ'ըլլայ աշխատելու եւ երջանկութեան եւ յոյսերու խորհուրդներով կը զբաղի : Մարդ քաղցրաբարոյ եւ բարեացակամ կ'ըլլայ : Սեռային հաճոյից վայելքը որչափ օգտադար եւ հետեւապէս պիտանի է մարդուս , այնչափ ալ կործանարար է ծերոց համար . այս մասին յամառող ծերերը վրայ կու տան միշտ իրենց կեանքը : Զուգաւորութիւնը ծերոց համար ամօթաբեր է , նողկացուցիչ է : Ծեր մը սպարտի խոհեմ գտնուիլ այդ գործէն ետ կենայտեւ համար այն ժամանակին , յորում իւր ցանկութիւնը բթացած է եւ ինքն անոր վտանգաբեր հետեւանքներուն ենթարկուելով միայն կրնայ դոհացունել զայն :

* * *

Գիշերային սերմերթութիւնք , որք հեշտատիկ երազներէ ետքը եւ կամ առանց ասոնց տեղի կ'ունենան ինքնաբերաբար , բնական կամ անբնական սիրոյ չափազանց վայելքին սովորական հետեւանքն են որ սաստկապէս ուժաթափ կ'ընեն մարմինը : — Առողջ , պարկեշտ երիտասարդաց եւ ամուրի արանց վրայ ալ կը սպասահին սերմեր-

թութիւնք, բայց աղունք օգտակար են առողջութեան եւ 14 օրը, 4 շաբաթը մէկ անգամ եւ կամ աւելի հազուադէպ կը պատահին. այդ պարագային մէջ մարմինը չի կորսնցուներ իւր ոյժն ու առողջութիւնը:

Բայց երբ այդ հոսուածները յաճախադէպ ըլլան, զգալի տկարութիւն, նիհարութիւն, ամբողջ գործարանաւորութեան մէջ անհանգստութիւններ յառաջ գան, այդ ատեն ըսել է թէ այդ սերմներթութիւնք վնասակար են եւ ծննդագործարանաց տկարութեան մը պատճառաւ եւ կամ թէ գուցէ հեշտունքի չափազանցութեան հետեւանք են: — Ասկէ զատ սերմներթութեանց պատճառը ինչ որ ալ եղած ըլլայ, եւ որչափ աւելի կամ նուազ յոռի պարագաներու մէջ տեղի ունենան, դարձեալ այդ ինքնաբեր եւ յաճախադէպ հոսումնք այնչափ վնասակար են որ մարդ պէտք է սղոնց առաջքն առնու նոյն իսկ եթէ առնական կարողութեան չվնասեն:

* * *

Սիրոյ կանխահաս կամ չափազանց վայելքին վրայ պէտք եղած զգուշական դիտողութիւններն ընելով հանդերձ չենք կրնար չպարտաւել երիտասարդաց առնական հասունութեան տարիքին մէջ երարատեւ ժուժկալութիւնը, եթէ սա՝ ծննդագործարանային արմատացած տկարութիւն մը եւ կամ կատարեալ անկարողութեան հետեւանք եղած չըլլայ: Առնական կատարեալ հասունութեան մէջ

երիտասարդը երբ ոյժովն ու առողջութեամբը իւր քսաներորդ տարիքին մէջ կը գտնուի, յաճախ ստիպողական եւ ուժգին յուզումներով իւր հակառակ սեռին մօտենալ կը դրդուի:

Երբ այդ մարդուն մարմինը կատարեալ զարգացման մէջ է, մօրուքը բուսած, ձայնը հաստըցած, մարմնոյն շարժումները զօրաւոր ու դիւրաթեք են, սեռային դրդումը առանց արուեստական պատճառի զգացուի եւ զայն գոհացունելու պէտքը ուժգնապէս արթննայ իւր մէջ, այդ ատեն ժուժկալութիւնը վտանգաւոր հետեւանքներ կ'ունենայ: Լաւ կազմաւորուած եւ սերնդադործելու կարող մարդը պէտք է ամուսնանայ. իսկ եթէ բնութեան այդ ստիպողական պահանջման ակնոյ չկախէ, այն ատեն հիւժիչ, սպառիչ ջնդուցումներ յառաջ կու գան, եւ ասոնք, եթէ առանց սերմներթութեան տեղի ունենան իսկ, միզանքքին, ամորձիքներուն եւ յառաջագեղձերուն մէջ բորբոքումներ, կծկումներ, անձկացումներ յառաջ կը բերեն եւ ծննդագործարանաց մէջը եւ վրան ուռեցքներ կը գոյացունեն, որք կ'արգելուն սերմին պատրաստութիւնն ու հոսումը, եւ ջիղերուն ու երակներուն վրայ ճնշելով կը զգացունեն բնական գրգռութիւնը:

Իսկ եթէ գիշերային սերմներթութիւնք յաճախ տեղի ունենան, այն ատեն սովորապէս հեշտութեան զգայութիւնը տակաւ կը պակսի, եւ վերջ ի վերջոյ, ինչպէս կ'ըլլայ չափազանց զուգաւորութենէ կամ գիշութենէ ետքը, սերմը կ'ապավիժէ միգելու կամ բնական կարեաց արտահանման ատեն եւ կամ ամենաջնջին պատճառով մը:

Կարի չափազանց ժուժկալութենէ կը վնասուի ոչ միայն մարմինը , այլ միտքն ալ կրնայ ենթարկուիլ այն ամեն հիւանդութեանց , զորս իբրեւ հետեւանք ցոյց տուինք բնական կամ հակաբնական եղանակաւ տեղի ունեցած սեռային հաճոյից չափազանց վայելքին : Հազուադէպ չեն այն ժուժկալասէրք որք սեռամաղձոտութեան , ախտոգանոտութեան , խելագարութեան ենթարկուած են : Ես տեսած եմ այրեր որք սեռային հաճոյից վայելքին համար մոլեգնած եւ անոր գոհացուցման համար ճամարիտ կատաղութեան ենթարկուած են . այսպիսի վայրկեաններու մէջ է որ կը գործուին սպաննութիւններ եւ ուրիշ տեսակ եղեւններ :

Չգոհացուցուած սեռային ցանկութեան սոսկալի բայց ճամարտադոյն պատկերը տեսնել ուզողը թող կարդայ Էօփէն Սիւի «Գաղտնիք Փարիզու» անուն գրքին մէջ Սիւիլիի եւ Նօտար Ֆէրրանի գէպերը , եւ պիտի համոզուի ըսածիս :

Արանց սեռային վայելքին պիտանաւորութեան
վրայ մեկ քանի խօսք եւս

Հին թէ նոր ժամանակաց փորձառութիւններով հաստատուած է թէ ծննդագործարանաց հասուն վիճակին մէջ , առողջութիւնը անվթար պահելու համար սեռային հաճոյից չափաւոր վայելքը բացարձակապէս պէտք մ'է , եւ մարմնոյն ամէն գոր-

ծունէութեան վրայ ընդհանուր ոգեւորութիւն մը յառաջ կը բերէ : Երբ չգործադրուի այդ , ճարպի առատութիւն մը յառաջ կու գայ եւ արիւնը դիւրաւ կը խցուի : Յայտնի է թէ անուանացեալ անձինք ամուրիներէն աւելի առողջ են մտքով եւ մարմնով , վասն զի անոնց քունը եւ արթնութիւնը , աշխատութիւնն ու հանգիստը կանոնաւոր են , եւ երկարակեացք ընդհանրապէս ամուսնացած են : Անուրանալի է թէ վաղեմի ժամանակաց մէջ զուգաւորութիւնը մարդկային սեռին աճման համար կը գործադրուէր , եւ առ այդ զգացուած դրդումն ալ չէր այնչափ յաճախ եւ ուժգին , բայց այժմուս սերունդը չի պատկանիր այդ հին ժամանակին . թէադրոն , պար , վէպ , նկար , ընկերութիւնք , պերճանք՝ զգայասիրութեան մալորեցուցած են զմեզ . այժմուս սերունդը հաճոյքի փոխած է սեռնդագործութիւնը , եւ շատ դժուար պիտի ըլլար մեզ ժուժկալել այնչափ որ այդ գործը միայն եւ միայն կինը յղացունելու համար պէտք ըլլար :

Երբ սեռային դրդումը կարի չափազանց ըլլայ , ախտ մ'է այդ որ սատկւրութիւն կը կոչուի . այդ ալ հուժկու եւ մարմնեղ անձերէն աւելի տկար անձանց վրայ կը գտնուի , իբրեւ հետեւանք չգոհացուցուած սեռային դրդման , կամ՝ առանց վայելքի զանազան եղանակաւ գրգռութեանց :

Այդ ախտը կարելի է մեղմացունել տկարացուցիչ դեղերով , ինչպէս երակահատութեամբ , լուծողական դեղերով , զովացուցիչ լոգանքներով եւ ներքնապէս քափուր գործածելով , եթէ՝ բնական գործողութիւնը արգիլուած է իրեն :

Սեռային ցանկութիւն չարժող ամէն ըմպելիք սոսկալի չարիքներ յառաջ կը բերեն, եւ ասոնց մէջ կան ալ որ մահաբեր են :

Հուզաւոր, զովացուցիչ ըմպելիքները շատ անգամ կը մեղմացունեն հակաբնական զրգուութիւնը . պաղ ջուրը այս բանին յարմարագոյն է, մանաւանդ՝ արտաքին գործածութեամբ :

Յոյժ օգտակար է նաեւ փախեցուցիչ դեղերու գործածութիւնը . օրինակի համար՝ մէկ ցորենաչափ ործացուցիչ գինիքար *) ունկի մը ջրոյ մէջ հալեցունելով, այդ բաղադրութենէն օրը մէկ քանի անգամ մէյմէկ ապուրի դգալ խմել, մինչեւ որ փախում յառաջ գայ : Բայց պէտք է որ բժիշկը վարէ այս բոյժը :

Գ Լ ՈՒ Խ Բ.

Տղայոց ծննդագործարանաց սխաւացումը

Անտարակուսելի կերպով հաստատուած է թէ տղայոց վրայ ամենաթեթեւ զրգուութիւն մը զօրաւորագոյն ներգործութիւն մը յառաջ կը բերէ :

*) Brechweinstein. — զղ. tartre stibié.

Այս պատճառաւ պէտք է որ անոնց մարմիններէն, մանաւանդ ծննդագործարաններէն հեռացուցուին ամէն ինչ որ կրնայ զրգուութիւն մը յառաջ բերել : Այս պարագան նախորդ գլխուն մէջ ալ յիշած ենք :

Ծննդագործարանք ջիւղերու եւ երակներու առատութեամբ օժտուած են, վասն զի երբ մարմինը հասուննայ, ադոնք մարդկային նոր էակներու արտադրութեան կը սահմանուին : Այս եւ ուրիշ պատճառներով, ըստ ինքեան այնչափ դիւրագրգիռ եւ դիւրագրայ ըլլալուն համար, անոնց վրայ ներգործող որեւիցէ զրգուութիւն աւելի եւս զրգուն վիճակի մը մէջ կը գնէ զանոնք : Այսպէս, ահա, յարմար ժամանակէն առաջ մանչ տղայոց հագցուած նեղ տափառները, չարունակ շիւմաբ կը զրգուն անոնց ծննդագործարանները :

Ծննդագործարանաց հետ խաղալը ամենամեծ սակար գործողութիւն մ'է, որ ուղղակի այդ մասերուն վրայ կը ներգործէ եւ կը զրգուէ զանոնք :

Այն հիւթերը որք այդ մասերուն կը պատկանին եւ պէտք է որ դէպի հոն դիմեն, դեռ ժամանակ մը ետքը պիտի զարգանան . բայց այդ տարիքին մէջ ալ պարտին մարմնոյն ուրիշ կողմերը զարգացունել եւ տալ անոնց պատշաճ հասունութիւն եւ զօրութիւն :

Ամէն մարդ թող իւր անձին վրայ ուշադիր ըլլայ եւ պիտի տեսնէ թէ մարմնոյն որ մասն զոր յաճախ զրգուէ, հիւթերը դէպի հոն կը խուժեն : Մարդ թող ոյժով մը չի՛ն մարմնոյն որեւիցէ մէկ տեղը, եւ պիտի տեսնէ թէ այդ տեղ պիտի կար-

մըրի եւ պիտի ուռենայ : Այսու, ահա, կարելի է դիւրաւ բխռնել թէ ծննդագործարանաց հետ շարունակ խաղալը հիւթերու հոսանք մը կը պատճառէ դէպ անդր :

Սակայն այդ հիւթերը ծննդագործարանաց չեն վերաբերիր դեռ, եւ չեն ալ կրնար պէտք եղածին պէս զարգացած ըլլալ : Այդ հիւթերը պաշտօն ունին մարմինը զօրացունել եւ անոր ամէն գործարաններուն կատարելագործման եւ ուժաւորման սատարել, եւ ոչ թէ անբնական եւ անկարգ զգայութիւններ յառաջ բերել : Եւ հետեւաբար՝ այդ նոր տարիներուն մէջ խանգարել ջղային դրութիւնը :

Նախնի ժամանակաց բժիշկները կ'ըսէին թէ արական սերմը ջրղերուն ծուծէն (կիկ) թորացող հեղուկ մ'է՝ եւ անոնց այս կարծեաց պատճառն ալ սա էր թէ կը տեսնէին որ սերմին յաճախակի վատնումէն ետքը ողնածուծի բորբոքում եւ ողնահիւժութիւն, մէջքի ջրղերուն չորացում ու հիւժում յառաջ կուգայ :

Էրիկ մարդուն կատարեալ չափահասութենէն առաջ—որուն նշանները ցուցուցինք նախորդ գլխուն մէջ—միտքէ անցունելու անգամ չէ այն սլարագան թէ բնութիւնը անցք մը ցոյց տուած է, ուրկէ սերմը մարմնոյն ուրիշ մէկ կողմը կը փոխադրուի :

Սերնդագործութեան համար չի գործածուած եւ ներսը մնացած սերմը արեան մէջ փոխադրող ուղին չի բացուիր մինչեւ որ մարմինը չհասունանայ : Երբ սերմը դեռ տհաս է եւ զայն բռնի հոսեցունել ուղուի, այն ատեն անոր անցքին ծառայող երակները կ'ուսին եւ կ'ընդլայնին, եւ ու-

րովհետեւ սերմը տեղափոխող երակները լայնալու զօրութիւն չունին դեռ, չեն կրնար յառաջացունել զայն . հետեւապէս կը խցուին, եւ որչափ որ ալ տակաւ հարթուին, բայց մեծ փասս կը պատճառեն մարմնոյն եւ զանազան հիւանդութիւններ յառաջ կը բերեն, զ. օ. փոշտի ջրգողութիւն (hydrocèle) ձուքուռէց (varicocèle). ցայլքին մէջ կամ վերնամաշկին վրայ ջրալից ուռէցքներ կ'եննեն եւ գեղձային դրութիւնը կ'եղծանեն :

Ասոնց ամէնքն ալ զրգուուն կ'ընեն մարմինը . կը սպաննեն կենսական զօրութիւնը, եւ կանխաժամ հասունութիւն մը կը պատճառեն ծննդագործարանաց, տեսակ մը սերմնակաթութիւն, որով պատանին մէղի հետ մերթ սերմ, մերթ սերմի նմանող ջուր մը դուրս կու տայ . երբեմն ալ՝ գիշերային սերմերթութիւններ, որք այնչափ տկարացուցիչ են, որչափ կանխահաս կերպով մուտ գտնեն մարդկային մարմնոյ մէջ :

Գաւազանահարութեան պատիժը, զոր յիշեցինք նախապէս, պէտք է կտտարելապէս ի բաց վանել, եւ եթէ հարկ ըլլայ խի մարմնական պատիժ մը տալ, տղուն նստատեղին առարկայ ընելու չէ ագոր, վասն զի շատ մօտ է ծննդագործարանաց :

Ինչպէս ըսած ենք, գաւազանի հարուածին կսկծեցուցիչ առաջին զգացումը աւելի մեծ ներգործութիւն մ'ունի, քան անոր յաջորդող ցաւը . տղան անմիջապէս հեշտանքի զգացում մը կ'ունենայ ագով, եւ վա՛յ իրեն երբ այդու գիջութեան ճանրան ձեռք առնու : Իւր տարիքին մէջ, դատողութիւնը դեռ զարգացած չըլլալուն, չի կրնար

գուշակել մերսը, եւ այդ պարագային մէջ պատի-
ժը, ինչպէս պիտի տեսնենք յաջորդաբար, յաճախ
միասաբեր կ'ըլլայ, քան թէ՝ օգտակար:

Երազագործութիւնն ալ շատ անգամ հետեւանք
կ'ըլլայ ագոր. ութ տարեկան տղայոց վրայ տեսած
եմ զայն եւ գիշութեան առաջըն առնելու համար
փոշտակապով (suspensorium) եւ ուրիշ դարմաննե-
րով բռնկած եմ:

Եթէ այդ տկարութեան դէմ, որ արդէն մեծ
կարեւորութիւն ունի, դարման եւ զգուշութիւն չի
գործադրուի, հասունութեան տարիքին մէջ երեւան
կու գայ մէզասերմակաթութիւն, որ այդ ալ տակաւ
սերնդագործելու անկարողութեան կը փոխուի:

Բայց այս վիճակին նպաստող արտաքին պատ-
ճառներէն զատ, կան նաեւ ներքին պատճառներ,
որք սեռային, դրդման հակումը ժամանակէն առաջ
կը գրգռեն:

Կարծր ու անմարսելի կերակուրներն ալ տղա-
յոց մարմնոյն վրայ մեծ ներգործութիւն ունին
թէպէտ, եւ պատճառ կ'ըլլան ուրիշ հիւանդու-
թեանց որք հոս յիշուածներուն հետ առընչութիւն
չ'ունին, միայն թէ մարմնոյն ընդհանուր տկարու-
թեան պատճառաւ, այդ սխալը ծննդագործարա-
նաց վրայ ալ զգալի կ'ըլլայ: Ես նորանոր փորձա-
ռութեամբ շատ պարագաներ տեսած եմ, ուր
մասնաւորապէս անմարսելի կերակուրներով սլըն-
դացած ոսկրաթեք տղայք իրենց միզանցքէն տե-
սակ մը հեղուկ արտաթորելու հիւանդութեան են-
թակայ եղած են, որ այդ ալ սերմնակաթութեան
ամէն հանգամանքները ցուցուցած է:

Բայց հոս կ'ուզեմ քիչ մ'աւելի գրել այն գրգ-
ռութեանց մասին, որք անմիջական ներգործու-
թիւն ունին ծննդագործարանաց վրայ: Այդ գրգ-
ռութեանց պատճառներու կարգին մէջ մեծ տեղ
կը բռնեն գինին եւ համեմները, մսեղէն կերա-
կուրները, տունկերը եւ հաւկիթը:

Ձեմ ըսեր թէ տղայոց գինի տալու չէ ամենե-
ւին. անոնց մէջ կան այնպիսիներ որոց առողջու-
թեան համար օգտակար է յոյժ չափաւոր քանա-
կութեամբ գինի խմել իրբեւ դեղ. մանկանց բժիշկ-
ներուն իսկ յանձնարարած եմ զայս իրբեւ զօրա-
ցուցիչ դեղ:

Ես առողջ ու առոյգ տղայոց գինի տալու ան-
պատեհութիւնը կ'ուզեմ ցուցունել միայն Կան շատ
ծնողքներ որք իրենց մանչ զաւակաց գինի կը
խմցունեն զանոնք զուարթացունելով անոնց շարժ-
մանց վրայ հրճուելու համար: Պատժելի չարա-
գործութիւն մ'է այդ:

Համեմները անուղի չեն տղայոց համար, եւ
այս՝ ոչ անոր համար թէ համեմը անոնց կենսական
ոյժերն ընդհանուր գերագրգռութեան մէջ քնելով
կը բթացունէ զանոնք, այլ անոր համար որ հա-
մեմներուն ներգործութիւնը շատ սուր է ծննդա-
գործարանաց վրայ:

Ասկէ զատ անոնց մէկ մեծ վնասն ալ սա՝ է
թէ երբ զանոնք իրբեւ դեղ դործածել ուզուի ապա,
չեն կրնար յառաջ բերել փափաքելի արդիւնքը:

Այս երկուքը (գինի եւ համեմ) չափազանց կը
գրգռեն ծննդագործարանները. եւ որչափ որ շատ
բժիշկներ ասոր հակառակ ըսեն եւ կարծեն թէ

այդ տարիքին մէջ ծննդագործարանք չունին որ-
եւիցէ դրդում, սակայն ես իմ փորձառութեամբ
հաստատած եմ թէ յոյժ փոքր տղայք, գինի եւ
համեմ գործածելէ ետքը կանգնում ունեցած են :

Առանց բժշկին տնօրինութեան պէտք չէ տղա-
յոց տալ համեմ, գինի, շոքոլա, որպէս զի ժամա-
նակէն առաջ տեղի չտրուի ծննդագործարանաց
գրգռութեան, որպէս զի բնութեան պահանջումէն
առաջ սիրոյ յոյգեր մուտ չգտնեն մարմնոյն մէջ :

Երբ 8-10 տարեկան տղայք սիրահարի խաղեր
կը խաղան, (մանաւանդ բարեկենդանին) եւ ինք-
զինքնուն այնպիսի երեւոյթ մը տալ կ'ուզեն, որ-
պէս թէ գիտցած ըլլային աղոր ներքին վիճակները,
ծնողք իրենց որդւոյ այդ արարքը տեսնելով,
իրեւան մտնել զօսանք մը կը համարեն զայն, որ
ընդհակառակն, արդարեւ, ամենեւին խորշելի է :

Քոյր եւ եղբայր, կամ օտար հասակակիցք եւ
կամ իրարմէ մեծ ու պզտիկ մանչերն ու աղջիկները
մէկտեղ պառկեցունելու ապականիչ սովորութիւնն
ալ յաճախ պատճառ կ'ըլլայ ծննդագործարանաց
կանխահաս գրգռութեան : Անկողնոյ ջերմութիւնը
ըստ ինքեան արդէն պատճառ մ'է գրգռութեան,
եւ երբ էգ էակի մը — որչափ որ ալ փոքր ու փա-
փուկ ըլլայ — արտաշնչութիւնը գայ աւելնալ աղոր
վրայ . . . երբ տաքուկ մերկութեան մը հպումը
գայ նոր գրգռում ալ աւելցունել, այդ ատեն ան-
կարելի է որ միաժամ մանուկը իւր ճղճիմ հասա-
կին մէջ անսովոր զգացումներ ունենայ, թէպէտ՝
ո՛չ այնչափ գիտակից եւ ուժգին հաճոյք մը զոր
կը զգան չափահասք :

Սա ճշմարիտ է թէ այն մանչերը որք տնական
կարգադրութեամբ, անհեռատեսութեամբ, աղջ-
կանց հետ մէկտեղ կը պառկին առանց որ եւ իցէ
քանի մը գիտակցութիւն ունենալու, առանց որ-
եւիցէ անվայելչութիւն մը համարուելու, խփոյն,
հակառակ սեռին ազդեցիկ գրգռութենէն եւ ար-
տաշնչութենէն, իրենց ծննդագործարանաց կացու-
թեան վրայ զգալի փոփոխութիւն մը կը տեսնեն :

Մենք ամէն օր կը տեսնենք թէ տղայք քա-
նի՛ծն ընդունակ են վնասակար ազդեցութեանց,
թէ՛ մարդ որչափ սրտով գգուչութեամբ վարուի
անոնց տեսութեան ենթարկուած այն բաներուն
մէջ զորս պէտք չէ որ գիտնան, եւ թէ իրենց
զիւրազգայ երեւակայութիւնը որքա՛ն կը ճգնի այդ
նոր բաներուն իւրաքանչիւր եւ կազմել գաղափարներ
որք զիրենք չափահասներէն աւելի ենթակայ կ'ը-
նեն բուն գրգռականութեան :

Ձղային գրութիւնն ու սեռային զգայութիւնը
քնականէն աւելի յուզելու պատճառներուն կարգին
մէջ կարելի է նաեւ իրաւամբ անցունել չափազանց
ուսման եւ գիտութեան համար եղած մտաւորա-
կան յոգնութիւնները որք վարժարանաց ստիւս-
տական միապետները իրենց միակողմանի ունայ-
նամոռութեամբ կը պահանջեն ուսանողներէն : Աւե-
լի վնասակար են նաեւ լիտի վէպերու ընթերցու-
մը, սեռերուն տարբերութիւնը չափաւոր որեւիցէ
խնդրոց մէջ տղայոց պատուիրուած կանխահաս
խոհմտութիւնը : Ասիկէ զատ վնասաբեր են նաեւ
պատանեկաց՝ ընկերային աշխարհի մէջ շատ կա-
նուխէն մուտքը, անպելս տղայոց՝ տանտիրոջ եւ

տանտիկնով խաղերը որոնց վրայ կը հրճուին բարձրադաս ընտանեաց անհեռատես ծնողք : Ասոր համար է որ այդ կանխահաս սերունդին մէջ կը պատահինք երիտասարդ ծերոց, եւ ստորին դասերու, կարօտութեան հետ կռուող դասերուն մէջ ալ զօրաւոր կազմերու : Պար, թէատրոն, խնձոյք կը խռովեն պատանեկաց սեռային վիճակը, պատանեկութիւնը հեռի պահելու է ազոնցմէ :

Այսպէս՝ տղայք որ այնչափ ընդունակ են գորգաւորութեան, այդ արտաշնչութեան եւ անխուսափելի եղող հպման գրգռութիւնը իրենց փոքրիկ մարմիններուն մէջ յոյգեր չափով՝ պատճառէ, եւ վերջապէս ծննդագործարանաց վրայ ներգործելով՝ գիշութեան վնասարեւր փորձութեան չափով՝ մատնէ զանոնք :

Ես ասիկա վեցամեայ (!) մանչերու վրայ հաստատած եմ եւ երկար փորձառութեամբ համոզուած եմ թէ այդ պարագային մէջ թէպէտ իրական սերմի հոսում չի հետեւիր, սակայն սերմնահոսման տոնդանքով տեսակ մը արտաշնչութիւն դուրս կ'եկնէ միզանցքէն : Այդ արտաշնչութիւնը սերմնական շոգի մ'է որ տղան կենսական ոյժը կամ լաւ եւս ապագայ սերնդագործութեան ոյժը կը չբացունէ եւ որով կը վատնուին կազմաւորութեան յատուկ այն հիւթերը որոնցմով սերմը, որ հասունութեան մէջ նոր էակի մը ծնունդ պիտի տար, կամ կը չբանայ եւ կամ անկարողութեան կը դատապարտուի եւ չի կատարելագործուիր այնպէս որ զօրաւոր ու առողջ տղայոց ծնունդ տայ :

Երբ գիշութեան մոլութիւնը ճարակի պատա-

նեկաց կամ տղայոց մէջ, այն ատեն երեւան կու գան այն ամէն վիճակները զորս առաջին գլխուն վերջերը ցուցուած սոսկալի պատկերներուն մէջ յայտնած էինք :

Գիշութիւնը այն սոսկալի մոլութիւնն է, որով մարդկային սերունդներ կ'ոչնչանան : Բացի այն բազմատեսակ հիւանդութիւններէն, որք մինչեւ խելագարութեան կը տանին, գիշութիւնը կը պատճառէ նաեւ այնպիսի հիւանդութիւններ որք եթէ չարագուշակ հետեւանքներ ալ չունենան, իրենց հետ տկարութիւն մը կը բերեն, որ այդ ալ սերմներթութեան երեւոյթին տակ տակաւ սեռային կատարեալ անկարողութեան կը տանի ենթական. եւ որ ցաւալին է, տկարութիւնը վերջապէս այնչափ յառաջ կ'երթայ որ ոյժը կը չիլանի, եւ երիտասարդ հասակի մէջ, տգիտաբար գործադրուած մոլութեան մը համար այնպիսի տուգանք մը մահու պատիժի հաւասար է :

Այն պատանին որ այդ սոսկալի մոլութենէն զգուշանալ չի խրատուիր, այն երիտասարդը որ իւր գեղարդութեան աստիճանը ճանչնալուն պէս ետ չի կենար այդ մոլութենէն, ազոնք աշխարհի համար ապականեալ արարածներ են, կորսնցուցած են ամուսնոյ ամենազեղեցիկագոյն վայելքին ակընկալութիւնը :

Ծննդագործարանաց՝ տկարացման մէկ ուրիշ պատճառն ալ, զոր անկարելի է ինձ զանց առնուլ, վատն զի յոյժ էական պատճառ մ'է, մէզի եւ կուկոյանաց արտահանութեան անհոգ գտնուելով, զանոնք ընդ երկար պահելն է : Այդ վիճակը կար-

ծուածէն աւելի կը վնասէ . Մէզով լեցուն առուոյշ-
տին , ինչպէս նաեւ կղկղանքով ցլուած նախաղիին
պատճառած ճնշումն ու գրգռութիւնը որ տեղի
կ'ունենայ արանդամին արիւն տանող երակներուն
եւ սերմնարանին վրայ , չատ անգամ անկարելի
կ'ընէ մէզին արտաքսումը , որով չատ կը նեղուի
մարդ գրգռութիւնը մէկդի ընելով , միգելու կա-
րողութիւնը վերահաստատելու համար *) :

Այս վերակրկնուած յոգնութեանց պատճառաւ
ծննդագործարանք կը տկարանան եւ կծկուող մկա-
նունքներու առածգութիւնը վնասուելով , միգելու
ատեն սերմի արտաքսում տեղի կ'ունենայ . որով ,
քնականաբար կը վատնուի առնական ոյժը , եւ
ադոր պատկանող հիւթերը այլ եւս չեն կրնար
ժողովուրդ մարմնոյն կորով եւ տակուցութիւն տա-
լու համար :

Նորագոյն փորձառութիւններս կը հաստատեն
թէ տղայոց գեղձային գրութեան հիւանդութեանց
մեծ մասը ծննդագործարանաց կանխահաս գորդ-
ւութեան արդիւնք են : Վերջապէս խնդիր մ'է
այս որուն վրայ երկար գրելու տեղը չէ հոս . բայց
ես դարձեալ այս խնդիրը ծնողաց խորին ուշադ-
րութեան յանձնելէ չեմ դադրիր :

*) Կռնակի վրայ պտկելն ալ գրգռութիւն կը պատճառէ .
ինչպէս նաեւ՝ երագափորձութիւն եւ հեշտախտիկ երագների
Քանի՜ յաճախ անհետացած են սեռային հաճոյքն վայելելու հա-
մար զգացուած սաստիկ դրողմներ , երբ առուոյշտը պարպուած
է իւր մէզէն . Անս այս պարագան եւս կ'ապացուցանէ . թէ ամէն
դրողմ իբրեւ քնական համարելու չէ , վանդի գրգռութեան ան-
հետացումէն ետքը դրողմն ալ կ'անհետանայ յաճախ . Ծ . Զ .

Որպէսզի տղայք մինչեւ իրենց չափահասու-
թեան տարիքն անվթաղ պահեն իրենց օրհնեալ ու
երջանիկ անմեղութիւնը , հաստատ աշխատութիւն
մը սահմանելով շարունակ գործունէութեան մէջ
դնելու է զանոնք , որպէսզի ժամանակ չունենան
երեւակայական խաղերու եւ հեշտախտիկ մտած-
մանց յարկ : Ասոր համար՝ պէտք է միշտ հսկել
անոնց վրայ : — Առաւօտուն անկողնէն կանուխ
եղնելով պարզ նախաճաշ մը ետքը աշխատութեան
սկիւղն ու երեկոյին խոնջած անկողին մտնելը կը
պահպանեն մարդս չար երազներէ եւ անքունու-
թենէ : — Պէտք է լաւ ուշադիր ըլլալ տղայոց ըն-
կերակիցներուն : Չար օրինակ մը շուտով գլխէ կը
հանէ բարի եւ անմեղ տղայ մը : Պէտք չէ երկար
ատեն անդբաղ ու առանձին թողուլ տղայք . այդ
հոգածութիւնը պէտք է տարածել մինչեւ ճամիջ-
ներուն եւ ծածուկ սենեակներուն վրայ : Պէտք է
զգուշացունել տղայքը ծննդագործարանաց վնա-
սումէն , բայց առանց բանալու անոնց միտքը գի-
շութեան գոյութեան վրայ , վառնպի յաճախ առա-
ջին անգամ անոնք այդպիսի խրատէ մը կը մոլ-
րին , դուցէ լոկ կոյր հետաքրքրութեամբ :

Տղայք պէտք է վարժուին պաղի . պէտք չէ
չատ տաք պահող զգեստներ հագցունել անոնց .
երկարատեւ շարժումներ ընելու են բաց օդի մէջ :
Մարմնամարզի վարժութիւնը որ կը զօրացունէ
մարմինը եւ կը զուարթացունէ հոգին , լաւագոյն
միջոց մ'է այդ գաղտնի մոլութիւնը վանելու համար :
Շատ մեծ հոգածութիւն պէտք է որպէս զի
տղայք առանձին չմնան , քուներին չեկած ան-

կողին չմոտենեալ եւ արթննալէ ետքն ալ հոն չմնան արթուն :

Անոնց անունդը պարզ ու դիւրամարս ըլլալու է, երեկոյին ալ ուշ ճաշելու չեն : Լաւ ջուրը միակ ըմպելին է անոնց . գինի, խահուէ, գարեջուր փնաւակար են :

Եթէ տեսնուի որ տղան վարակուած է այդ մոլութենէն, պէտք չէ կշտամբելով ետ կեցունելու աշխատիլ անկէ, այլ ընդհակառակն յուսադրելու է զինքն, խորհրդակցելու է անոր հետ . եւ այդ մոլութիւնը իբրեւ հիւանդութիւն նկարագրելով, ագոր առաջն առնելու միջոցը գտնելու է, վասնզի սպառնալիքն անօգուտ է : Այդ մոլութեան փնաւակարութիւնն ու վտանգը շատ խոհեմութեամբ ներկայացունելու է անոր . կրօնքն ու Աստուծոյ ամենազօրութիւնը, որ մարդուս պատժապարտ ամէն գաղտնի ու յայտնի յանցանքները կը տեսնէ, պէտք է յայտնել տղուն, եւ անոր դատողութիւնը օգնութեան կոչելու է : Բռնութեամբ կամ տղուն ձեռքերը կապելով, այդ մոլութենէն զինքն ետ կեցունել փորձելը միշտ անյաջող կը մնայ :

Գ Լ Ո Ւ Ն Գ.

Երիտասարդաց եւ չափահաս արանց ճեմարանի
Ժառանգ սխարացուի

Կենդանի էակաց մեծագոյն մասը ծնանելով կը սերին, բայց ամենուն համար պէտք մը չէ զուգաւորութիւնը : Իսկ մարդկային ցեղին համար, երկու սեռերուն ներքին մերձաւորութիւնը պահանջելի է : Սաչափ միայն որ մարդ իւր սեռային զրդումը գոհացունելէ առաջ, այսինքն սեռային հաճոյքը առանց փնասուելու կարենալ վայելելէ առաջ պէտք է որ իւր աճումը լրանայ եւ ինքն ալ զօրացած ըլլայ :

Զուգաւորութիւնը այն կարեւորագոյն գործն է զոր կը կատարեն երկու սեռերն ի մի միանալով . ադիկէ կախում ունի ընդանեաց երջանկութիւնը : Կեանք եւ երջանկութիւն, մահ եւ կործանում, ադիկէ յառաջ կու գան, եւ ասոնք ալ այն չափով, որչափ որ մարդ գիտնայ զսպել իւր կիրքերը, եւ կամ սանձարձակ թողու զայնս յղիմանաց մէջ :

Դժբաղդաբար, զուգաւորութիւնը կատակի եւ ծաղու առարկայ կը նկատուի . մարդ կը պարծի իւր կանուխէն տարած յաղթանակներուն վրայ,

առանց մտածելու թէ այդպիսի գործերու մէջ չատ
խնայողաբար վարուիլ պէտք է : Ով որ իւր տղա-
յութեան ատեն զերծ մնացած է գիշութեան մո-
լութենէն , այդպիսին , մեր օրերուն մէջ , չատ կա-
նուխէն կ'ուզէ գոհացունել բնութեան պահանջումը :

Սովորապէս ամէն գիծագործ, մանաւանդ երբ ստակալի կերպով չափազանցած են, երիտասարդական տարիքին մէջ այնչափ տկարացած կ'ըլլան, որ շատ քիչ դրդում կը զգան գեղեցիկ սեռին համար, եւ վա՛յ իրենց երբ մտածեն թէ կրնան ինքզինքնին զրկել այդ սեռէն :

Գիշագործութեան մէջ մուրրած շատ երիտա-
աւորդներ սիրոյ երջանկութիւնը ճանչնալով վեր-
կուած եւ ետ կեցած են այդ մոլութենէն որ կոր-
ծանման եզրը բերած հասուցած էր գիրինք :

Ի ժխելը հրահանգին օգուտը միայն կէտ նպատա-
կի ունենալով իրեն , գրելու եւ խօսելու է համար-
ձակ : Ուստի ես ալ կատարեալ համոզմամբ կ'ըսեմ
թէ ամէն զիջագործ որ կ'ուզէ փրկել ինքզինքն ,
թող ջանայ ընկերուհի մը ընտրել իրեն , կամ լաւ
եւս ամուսնանալ . բայց ինքզինքն ուժասպառ զգա-
ցած ատենն ալ իւր ժամանակը սիրոյ առարկային
հետ խօսակցելով անցունէ . այդ ատեն իւր մարմ-
նոյն վրայ պիտի զգայ այն բարի ազդեցութիւնը որ
արդիւնքն է իւր կնոջ շնորհիւ ձեռք բերուած ժուժ-
կալութեան : Իւր մարմինը անգիտակցաբար պիտի
հնազանդի իւր մտքին , երիտասարդն աւելի եր-
ջանիկ կ'ըլլայ երբ այնպիսի կնոջ մը բաղդաւորով
որ ինքն արդէն ձանձնալով առաքինութեան բարձ-
րութիւնը , կարենայ իւր խանդը դէպ առ այն թե-

Հաղորել եւ կատարելապէս փրկել զինքն իւր Հար
ունահոլթենէն :

Իսկ այն երկտասարդը որ պատանեկական այս մեղքէն զերծ ըլլալով կը մոռնէ ընկերութեան մէջ , ուր պիտի սովորի ճանչնալ սէրն ու վայելքը . այդ երկտասարդը որ իգական սեռն առանց մօտէն ճանչցած ըլլալու լոկ իւր ծնողաց եւ ուսուցչաց պատմութիւններէն գաղափարած է զայն , եւ այդ միաժամ վիճակով կը մոռնէ ընկերութեան մէջ, հոն պիտի դռնէ այնպիսի ղէմքեր որք հարկւր տարի առաջ գոյութիւն իսկ չունէին . նա հոն պիտի տեսնէ այնպիսի առարկաներ , որոնց ինչ ըլլալը մինչեւ այդ ատեն դեռ չէր գիտեր . մերկ կուրծքեր, մերկ բազուկներ, սիրահրաւէր նայուածքներ, ոտքերով , ձեռքերով եւ ուրիշ կիսամերկ մասերով կատարուած սլորովութիւններ : Տարակոյս չիկայ թէ այս ամէնը կը գրգռեն , կը բորբոքեն իւր երեւակայութիւնը , կը յուզեն իւր հոգին եւ վերջապէս այս գրգռիչ պատճառներն են որ դուրսէն այնպիսի խռովութիւն մը կը բերեն իւր մէջ որուն գոյու թեան վրայ ցայնժամ գաղափար չունէր : Այդ պահուն է որ իւր ամբողջ մարմինը կ'եւեկտրականանայ եւ ինքն անգիտակցաբար , խորամանկ , չարաբարոյ եւ հեշտամոլութեան մէջ համբաւեալ աղջկան մը , եւ կամ որ աւելի ցաւալին է , խառնակեցիկ , հեշտասէր կնոջ մը ճանկին մէջ կ'իյնայ եւ . . . կը կորսուի . վասն զի ատոնք չափ չեն գիտեր եւ իւրորսով . վասն զի ատոնք չափ չեն գիտեր եւ իւրեանց ձեռքն ինկած , իրենց ուռկանին մէջ բռնուած նորընծան քիչ ժամանակին մէջ կը կործանեն նիւթապէս եւ ֆիզիքապէս , այնպէս որ խեղճը չափ

դժուարաւ կրնայ, եւ կամ ամենեւին չի կրնար ինքզինքը վերականգնել:

Դժարադարար, ներկայ ժամանակիս մէջ առաքելոսութիւնը ծաղու առարկայ եղած է կարգ մը նորեկներուն քով: Իգական սեռին հետ եղած կատակները լիւր անպարկեշտութեան մը հասած են. միւս կողմանէ այդ սեռն ալ վերոյիջեալ յանկուցիչ միջոցներով, կը յաջողի առ ինքն հրաւիրել արական սեռին բարոյապէս ապականեալ ներկայացուցիչները եւ ժամանակէն առաջ վայելել կուտայ այն հաճոյքը զոր ամուսնութիւնը միայն իրաւունք ունի տալու:

Երբ, այս մեր գրութեամբ, գիշագործները փըրկելու նպատակաւ ընդհանրապէս, Սէրը կը ցուցունենք իրենց ապաւէն, անոնց սեռային մարդեալ դրդումը վերստին ուղղելու համար, անուրանալի է սակայն թէ միայն ամուսնութիւնն է որ կրնայ գոյացունել սիրոյ ճշմարիտ երջանկութիւնը. անուրանալի է նաեւ թէ մինչեւ ամուսնութիւն պահուած սրբութիւնը ճշմարիտ առաքելութիւն է: Ամուսնութենէ դուրս տեղի ունեցած սեռային հաճոյից վայելքը, իւր փոփոխակի գրգռութիւններով կը տկարացունէ մարմինը, եւ մարդս կը մոլորեցունէ, կը տանի չափազանցութեան եւ անասնական-զգայական տուփի. երիտասարդն ու երիտասարդուհին կ'ենթարկէ անբողոքեան ակտի սահմանին մէջ գտնուած զանազան տարափոխիկ հիւանդութեանց, կ'ոչնչացունէ բարոյականութիւնը եւ զգուանք յառաջ կը բերէ հանդէպ ամուսնութեան:

Թող չի կարծուի թէ սեռային դրդման զարթնումը անոր անմիջական գոհացմանը համար պահանջում մ'է:

Զուգաւորութիւնը այնպիսի գործողութիւն մ'է որ իւր ամանն մէջ դեռ անկատար եղող արական մարմնոյն չի յարմարիր. եւ երիտասարդ մը պէտք է հեռի մնայ այդ գործէն, գէթ մինչեւ քսան տարեկանին, եթէ կ'ուզէ որ իւր հասուն տարիքին մէջ եւ մինչեւ իսկ իւր կէս-ծերութեան ատեն կարենայ վայելել ամուսնութեան հաճոյքները:

Երիտասարդք միշտ աչքի առջեւ ունենալու են սա հետեւեալ հաշիւը: 18 տարեկան հասակէն առաջ կատարուած ամէն մէկ զուգաւորութիւն, կրնամըսել, մէյ մէկ ամիս կը պակսեցունէ հասուն ու կորովի հասակէն, իմա այն ժամանակամիջոցէն որ յատկացեալ է մարմնոյն սիրոյ հաճոյքը վայելելու համար: Սբդ, այս հաշիւը գիտնալէ ետքը ուզողը կրնայ զրկել կամ չզրկել ինքզինքն, իւր հասունութեան տարիքին մէջ այն հաճոյքի կառուցութենէն, ուրկէ այժմ շատ այրեր հազիւ քառորդութենէն, ուրկէ այժմ շատ այրեր հազիւ եւ ոսանամեայ ինքզինքնին զրկուած կը տեսնեն եւ կ'ողբան որ այնչա՛ր նուազ խնայողաբար վարուած են ժամանակին իրենց հաճոյից մէջ:

Բայց երբ մարդ չի կրնայ զիմադրել բնութեան դրդման, երբ առ այդ թեւադրուած գրգռներն ու ցուցադրուած հրապոյրները շատ մեծ են, երբ վարձկան աղջիկները կամ անպարկեշտ կիներն իշխած են ամօթի դաժնութեան եւ կամքի անյողոզ-լած են ամօթի դաժնութեան եւ կամքի անյողոզ-դութեան վրայ, ո՛հ, այն ատեն գէթ չափազանցութենէ ետ կենալ ջանալու է եւ պատիւ համար

Լեցուն առուոյշտը, պնդութիւնը եւ որովայնի ճճիններն ալ յաճախ պատճառ կրնան ըլլալ այդ գրգռութեան :

Մարդ սեռային հաճոյքը վայելիլ ուզած ատեն պէտք է որ առողջ ըլլայ եւ ինքզինքն առողջ զգայ : Երբ ծննդագործարանք հիւանդ են, չատ ժուժկալ ըլլալու է սիրոյ մէջ : Միզանցքարորոքման ենթակայ եղողները զուգաւորութեան համար խտրելիք եւ գրգռուն զգացում մը չեն ունենար :

Շատ անգամ ալ ջղային դրութեան չափազանց գրգռութիւնն է որ առ այդ կը թեւադրէ մարդս : Ախտաժէտ անձինք պէտք չէ որ ամուսնանան, վասն զի այդպիսիներուն զաւակները իրենց մէջ կը կրեն մահաբեր հիւանդութեան մը սերմը : Մենք որ մեր ընտանի անասնոց բուծման համար կատարեալ առողջ անասուններ կ'ընտրենք, ինչու համար մարդուս սերնդագործութեան համար չի յարգենք այդ սկզբունքը : Առողջ, զօրաւոր, դեղեցիկ եւ մտացի զաւակները, առողջ՝ բարեկազմ մարմնապէս եւ հոգեպէս ներդաշնակ ծնողքներէն միայն կրնան սերիլ : — Իսկ գալով տարիքին՝ այրը իւր կնոջմէն 10 եւ առ առաւելն 15 տարու մեծ ըլլալու է . ադկէ աւելին ընդունելի չէ :

Չափազանց զուգաւորութեան հետեւանք եղող շատ վիճակներ յաճախ, պառաւ կիներէ, չառաթան եւ տգէտ բժիշկներէ իբրեւ ստամոքսի խանգարում, հիւթերու զեղունութիւն, պնդութիւն, ստամոքսի բեռնաւորութիւն համարուելով, մաքրողական, փոխեցուցիչ, քրտնաբեր, լուծողական գեղերով կը դարմանուին . այդու՝ չարիքը

սաստկանալով վերջապէս անբուժելի կ'ըլլայ, փոխանակ ժուժկալութեամբ եւ յարմար կերառութեամբ զայն իւր խանձարուրին մէջ խեղդելու եւ առողջութիւնը վերակազդուրելու :

Գիտնալ պէտք է թէ ամէն լուծողական դեղ, ինչ անուն որ ալ ունենան եւ մարմնոյն ո՛ր մասին համար որ գործածուին, միշտ տկարացուցիչ ներգործութիւն մ'ունին : Լուծողական դեղերը այն ատեն միայն օգտակար են, երբ մարմնոյն չափազանց գրգռութիւնը տկարացման պէտք ունենայ : Այս բացատրութեամբ դիւրին է ըմբռնել թէ արդէն տկարացած մարմին մը լուծողական դեղով որչա՛փ ետ կը տկարանայ :

Ամէն ոք արդէն կրնայ ինքնիրեն դատել (երբ կանոնաւոր վարուելով, եւ միջնակարգ առողջութիւն մ'ունեցած ատեն — այսինքն երբ կատարեւրապէս ուժեղ չըլլալով — չարաթական միանգամուսիրոյ վայելքը իրեն չափ դրած է) թէ իւր տկարութեան պատճառը այդ վայելքին չափազանցութիւնն է, թէ՛ չէ . եւ այդու կրնայ զգոյշ մնալ որ մի՛ գուցէ իրեն տրուի այնպիսի դեղ մը որ փոխանակ իւր վիճակը բարւոքելու զայն աւելի եւս վատթարացունէ . կրնայ նաեւ որոշել թէ վերակազդուրուելու համար, պէտք է ո՛չ թէ նորէն ոյժ կորսնցունել, այլ՝ կորսուածներուն տեղը դնել ջանալ, եւ թէ՛ կրնայ իւր խանգարուած ստամոքսը մաքրով, ապուրով մը կազդուրել եւ զօրացունել, փոխանակ լուծողական կամ մաքրողական դեղերով այդ սնունդն ալ մարսելու անկարող ընել զայն :

Նոյնպէս՝ ամենեւին հեռու կենալու է սեռային գրգռում թեւադրող դեղերու գործածութենէ : Ամէն գրգռիչք, համեմուկ (վանիլեա), քրքում (սաֆրան), համում (պահար), եւայլն, վերջապէս ինչ որ ալ ըլլայ եւ ինչ անուն որ ունենան, անյարմար են նպատակին, եւ սեռային գրգռման գոհացումէն ետքը աւելի մեծ մեղիութիւն կը պատճառեն մարմննոյն : Այդ նիւթերուն յառաջ բերած ոյժը շատ եւ շատ նուազ է իրենց տուած վնասներէն : Զօրացուցիչ, դիւրամարս անունդ մը ինչպէս են ձուկ, սունկ եւայլն, եւայլն եւ չափաւոր լաւ դինի, բաւական են մարմինն ուժաւորելու համար : Մարդքանի՝ տարիքն առնէ, այնչափ նուազ վայելելու է սեռային հաճոյքը, վասն զի իւր մէջ պատրաստութեամբ հիւթերն այլ եւս իւր կեանքին համար պէտք են : Այս պատճառաւ, ահա՛, տարիքոտ անձանց վտանգարեք կ'ըլլայ դեռատի աղջկանց հետ ամուսնանալը եթէ սիրոյ հեշտանաց մէջ խորասուզին . . . :

Ընդհանրապէս այն ամէն անձինք որ սեռային հաճոյից մէջ բնութեան ցուցած չափէն դուրս կ'ելնեն, իրենց գրեթէ ամէն հիւանդութեանց հիմնական պատճառը բացարձակապէս անձին այդ տկարացման մէջ փնտռելու են, եւ այդպիսի անձինք առանց խորհուրդ հարցունելու բժշկին, գործածելու չեն տկարացուցիչ դեղեր :

Մարդ ինքնիրեն խորհելով ալ կրնայ դատել թէ որչափ բազմաթիւ են այն դժբաղդութիւններն որոնց կ'ենթարկուի մարդ մաքրողական եւ փոխեցուցիչ դեղերու տարածմամբ գործածութեամբ : Մեծ

բարեբաղդութիւն մը պիտի ըլլար, երբ մարդ սոսկութիւն ունեցած ըլլար այդ արտահանումներէն ետքը միշտ լաւ ուտել եւ խմել, այդ դեղերուն յոռի ազդեցութիւնները կարելի եղածին չափ մեղմացունելու համար :

* * *

Օգին ամէն ատուհանի բարեխառնութիւնը հասարակապէս չիյարմարի սեռային հաճոյից վայելքին : Զափաւոր ջերմութիւնը բարերար ազդեցութիւն մ'ունի այդ վայելքին վրայ : Շատ ցուրտը եւ շատ տաքը հասարակապէս հակառակ են ազոր : Մարմնոյն հոգեկան վիճակն ալ մեծ ազդեցութիւն ունի այդ գործին վրայ : Հոգւոյն դրաւոր ջնցումներէն ետքը տեղի ունեցած գործողութեան ատեն կաթում իսկ կրնայ պատահիլ, եւ հիւանդ մը դարմանած եմ որ իւր կասկածաւոր վախով վայրկեհապէս անկարողութեան ենթարկուած էր *) :

Սեռային հաճոյից վայելքն ետ կենալու է մարդ երբ մարմնական ցաւ մ'ունի : Հիւանդոտ կամ տկար, փափկակազմ անձինք ետ կենալու են այդ վայելքէն, մինչեւ որ երկարատեւ ժուժկալութեամբ եւ ոյժատու անունդներով մարմինն ուժաւորի :

(*) Պէտք է յիշենք նաեւ թէ երիտասարդ ամուսնի սեռային հաճոյից վայելքին չափազանցութեամբ ծննդագործարանաց զանազան հիւանդութեանց կ'ենթարկուին երբեմն (իրենց սեռին յանձնող) որք սակայն ուրիշէ մը իրենց փոխանցուած կարծելու չէ :

Սեռային հաճոյից վայելքին վնասակար եւ յոյժ տկարացուցիչ մէկ գործադրութիւնն ալ գինով վիճակի մէջ գործադրուած վայելքն է : Բայց մեր այս ըսածը չի սլատկանիր մէկ երկու գաւաթ ըմպելիքէ յառաջ եկող զուարթ վիճակին . վասն զի այդ կը բարձրացունէ միտքը եւ թոյլ կու տայ որ զուարթութեան բաժակին ուրախութեան գաւակ մ'ալ ընկերանայ : Մինչդեռ արեւցութիւնը կը տըկարացունէ եւ ամբողջ մարմինը կ'ապականէ : Ամուսնացեալ անձինք մասնաւոր զգուշութիւն ընելու են որ գինով վիճակի մէջ չվայելեն սիրոյ հաճոյքը : Նոյնպէս՝ եւ ոչ մէկուն խորհուրդ կու տամ արեւել վիճակի մէջ իւր կնոջ քով սլաւելիլ, վասն զի ազգէ գարշում յառաջ կու գայ եւ ամուլք պարտաւոր են իրարու հանդէպ այնպիսի վարմունք մ'ունենալ որ այդ գարշանքը գոյութիւն չառնու :

Լիտի գիրքերու ընթերցումը իւր առողջութեան հոգ տանող անձի մը համար ընդունելի չէ : Այդպիսի ընթերցումունք թող թէ կը խրամատեն բարոյականին հիմերը , այլ որ անուրանալին է , այդպիսի նկարագրութիւններ չափազանց կը ներգործեն մարդու երեւակայութեան վրայ . մանաւանդ՝ երբ այդ գիրքեր սլատկերներով ալ զարդարուած ըլլան — ինչպէս որ են սովորաբար — այն ատեն բնութեանէն եւ իրականութեանէն աւելի սաստիկ ներգործութիւն կ'ընեն , վասն զի մարդու երեւակայութիւնը աւելի մեծ կը նկարէ հաճոյք մը քան որչափ չէ իրականապէս : Այդպիսի ընթերցումունք եւ սլատկերներ այնչափ կը գրգռեն երեւակայութիւնը որ սերմը ինքնաբերաբար կը հոսէ : Գրող-

նականութեան չափազանցութիւն մ'է այդ որ իւր հետ կը բերէ վնասակարագոյն տկարացում մը :

Այս սլառաւառ , ահա՛ , հեռու մնալու է այդպիսի մոլորեցուցիչ գիրքերու ընթերցումներէ , եւ մասնաւորապէս զգուշանալու է այն տեսակ պատկերներէն . եւ եթէ ուրիշ մը ցուցունէ , նայելու չէ անոնց որպէս զի մի՛ գուցէ երեւակայութիւնը գրգռելով պատկերն իրականին չափ զգալի ըլլայ իրեն : Մարդ ազգէ աւելի վնասակար բան մը չի կրնար ընել անձին : Երկտասարդի մը համար աւելի ազգէ է ազջիկ մը սիրել քան թէ իւր դրդումը գոհացունելու համար այնպիսի միջոցի մը գլմել որ կրնայ գիշութեան գարշելի ճանքուն մոլորեցունել զինքն :

Իսկ գալով այդպիսի անառակութեանց անձնատուր եղող ամուսնացեալ մարդուն , գիտե՞ք նա ինչ բանէ սոսկալու է : — Նախ եւ առաջ նա բնութեան մէջ , իմա՛ իրականին մէջ չի գտներ իւր երեւակայածը , վասն զի նկարիչը միշտ կը գեղեցկացունէ իւր առարկան եւ չի ցուցուներ թերութիւնները : Ամուսնացեալ այդ խեղճ մարդն ալ կարծելով թէ պակասաւոր է իւր կինը , այլ եւս կարծեմք թէ անով եւ կ'իյնայ այն մոլորութեանց չի չատանար անով եւ կ'իյնայ այն մոլորութեանց մէջ որ կը պղծեն , կը լթացունեն իւր զգայարանք-ները , կը կործանեն իւր ամուսնական սրբութիւնը , կը խորտակեն իւր ընտանեկան շէնքին հիմերը եւ առ յաւէտ ապերձանիկ կ'ընեն զինքն :

Գեղեցիկ երկտասարդաց եւ օրիորդաց պատկերները եթէ օգտակարութիւն մ'ունին , այդ ալ լոկ ամուսնացեալներու համար է , որոնք գեղեցիկ

զաւակներ ունենալ փափաքելով, իբրեւ տիպար միշտ աչքի առջեւ կը պահեն զանոնք : Փորձառութեամբ հաստատուած է թէ տեսակարարութեան գործին ատեն եւ անկէջ ետքը, կնոջ երեւակայութիւնը մեծ դեր ունի այդ մասին : Թագուհի մը միշտ գեղեցիկ զաւակներ կը ծնէր, վասն զի իւր Սիրոյ սենեակին մէջ ո՛ր կողմ որ նայէր գեղեցիկ երիտասարդաց եւ աղջկանց պատկերներու եւ արձաններու կը հանդիպէր իւր աչքը :

Ըստ կամս մանչ կամ աղջիկ զաւակ ունենալու համար ցուցուած հնարքներն առասպելներ կամ լաւ եւս զրարանութիւններ են : Հաւանական կը թուի միայն թէ հաստատ կամքն զգալի ազդեցութիւն մ'ունենայ այդ բանին վրայ . վասն զի քանի որ անժխտելի է թէ մօր երեւակայութիւնն ու զգածումը կրնան սաղմին տձեւութեան պատճառ ըլլալ, այդպէս ալ կտրելի է որ մայրը հաստատ կամքով՝ մանչ կամ աղջիկ ծնի, մանաւանդ՝ երբ մօրն այդ կամքը բարոյապէս մաքուր եւ երկրային ու սոսկական վիճակէն բարձր ըլլայ :

Սերնդագործութեան պաշտօնէն ետքն ալ գործադրելի ուրիշ մէկ քանի կանոններ կան մարմնոյն առողջութեան պիտանի, զորս պէտք է գիտնալ : Այդպիսի եռանդալիր եւ յոգնեցունող գործէ մը ետքը տարակոյս չի կայ թէ մարմինը հանգըստանալու պէտք ունի : Տկարակազմ անձինք պարտին զօրացուցիչ սնունդ առնուլ ապա, այսինքն գաւաթ մը՝ չաքարով եւ դարիճենիկով խառն գինիի մէջ երկու հաւկիթի դեղնուց, երկու թաս միջուր եւ թաս մ'ալ անհամեմ չօքօլաթ :

Այրը միշտ ջանալու է զօրացուցիչ կենցաղավարութիւն մ'ունենալ . փետրաւոր-անասնոց միս, թերխաչ հաւկիթ ուտել, չափաւոր քանակութեամբ լաւ գարեջուր, գինի գործածել :

Շատ անձինք իրենց բարոյական եւ ֆիզիքական ուժասպառութենէն եւ իրենց առողջութեան տխրաւիթ աւերումէն իրաւամբ տհաւեկ ինքզինքնին չարունակ ժռժկալութեան կը դատապարտեն, առողջանալու համար : Բայց այդ ալ սխալ է : Գիշտութիւնը եւ իւր հետեւանքները միշտ իբրեւ հիւանդութիւն կը նկատուին, զոր ամէն պարագայի մէջ կարելի է բժշկել եւ մարմինը զօրացունել վերստին : Եթէ մարմինը զօրանայ, մարդ կրնայ վերստին յարմարութիւն ունենալ սերնդագործութեան եւ կրնայ գեղեցիկ սեռին ընկերակցութիւնը վնասել, բայց չափաւորութեամբ : Ես գիջասէրներ կը ճանչնամ որք նպատակայարմար դարմանէ մը ետքը զօրացած, ամուսնացած եւ ընտանեաց երջանիկ հայրեր եղած են : Բայց այդ մոլութենէն ալ աստիճանաբար ետ կենալու է, եւ առողջ ու անգրգիռ կերաւութիւն մ'ունենալու է : Երանի՛ անոր որ ճիշդ ժամանակին իւր այդ կործանիչ ունակութենէն ետ կը կենայ :

Գ Լ Ո Ւ Խ Դ.

Ծննդագործարանաց սխարացման մասին բացայայտ
սեղեկութիւն եւ զայն բուժելու եղանակը

Ծննդագործարանաց տկարութիւնները եւ ա-
նոնց ալ յառաջ բերած հիւանդութիւնները յուսալի
է միշտ բուժել երբ ժամանակ չանցուած դարմա-
նութիւն . իսկ երբ ժամանակն անցած է եւ այդ հիւ-
ւանդութիւնք ալ յառաջացած են , այդ պարագա-
յին մէջ ալ՝ դեղեր կան որ անոնց յառաջխաղացումն
արգելելով , վտանգաւոր հետեւանքները կը մեղ-
մացունեն , եթէ կարելի չըլլայ իսկ զանոնք բուժ-
րովին բուժել :

Երբ հիւանդին առողջութիւնը չափազանց սար-
սուած ըլլայ , այդ ատեն սա միակ լաւագոյն խոր-
հուրդը կրնանք տալ իրեն . ժամ առաջ ճարտար
բժշկի մը դիմել եւ ամէն բան յայտնապէս ըսել ա-
նոր եւ իրմէ խնդրել ամէն խրատ ու դարման .
վասն զի կան պարագաներ որոնց համար այս գըր-
քիս մէջ գտնուած խորհուրդներն ու դեղերը ան-
բաւական են եւ բժշկին սրամտութեան պէտք կայ
արմատացած հիւանդութիւն մը իւր արմատէն խել
հանելու համար : Բայց չատեր , գժբաղդարար ,

կեղծ ամօթըածութեամբ համարձակելով ամէն ինչ
յայտնել բժշկին , կը դիմեն շուղաթաններու , պա-
ռաւներու եւ ուրիշ այդպիսի անձանց խորհուրդին .
բայց այդ տգէտներուն թիւը կարծիքներն աւելի
մեծ վտանգներու կ'ենթարկեն հիւանդը :

Երբ ծննդագործարանի այս հիւանդութեանց
բուժման համար պէտք եղած ամէն բան պարզա-
բար կը յայտնենք որպէս զի ամէն կարգի անձինք
ինչպիսիք դիւրաւ ըմբռնելով իրենց մարմնոյն պէտք
եղած խնամքը գործադրեն , չմոռնանք ըսել թէ
մեր կէտ նպատակին տղայոց դարմանման խնդիրն
է : Արդարեւ ատոնք չեն կրնար ինքզինքնին ճանչ-
նալ եւ դատել թէ ի՞նչ պէտք է իրենց հիւանդու-
թեանը , թէ որչափ յառաջացած է , եւ ի՞նչ կարելի
է ընել ադոր յառաջացումն արգելելու կամ երեւան
ելած չարիքը բարւոքելու համար :

Շատ մայրեր իրենց որդւոց օգտակար կամ վնաս-
ակար եղածն որոշելու համար պէտք եղած ծա-
նօթութիւնը չունին . ուստի , այս պարագայիս մէջ ,
հօր պարտաւորութիւնն է ինքն անձամբ իւր որդ-
ւոյն վրայ հսկելով հանդերձ , պատուիրել մօրն որ
տղուն երախայրութեան ատեն իսկ , որեւիցէ կեր-
պով չգրգռէ անոր ծննդագործարանը եւ այս
պատուէրը իրրեւ կանոն մասնաւորապէս դայեակ-
ներուն եւ աղախիններուն ալ խստիւ յարգել տայ :

Այս առթիւ օգտակար կը համարիմ տղայոց
տրուելիք խնամքի մասին պարագայ մը յիշել : Շատ
բժիշկներ ինչպէս նաեւ անուս բժիշկներ եւ անոնց
հետ , բնականաբար , շատ ծնողքներ կը կարծեն
թէ տղայքը պաղ ջրով լուալն օգտակար է : Ես իմ

բազմամեայ փորձառութեամբս համոզուած եմ թէ պաղ ջրով լուացումը տղայոց շատ հիւանդութեանց պատճառ կ'ըլլայ . այդ պաղ ջուրը փոխանակ դժբացունելուն կը տկարացունէ տղան , վասն զի այդ պաղ ջուրը տղուն մարմնէն դուրս կը քաշէ անոր առողջութեան համար պէտք եղած բնական ջերմութիւնը : Տղան այդու կը տկարանայ եւ ատիկա է պատճառ տղայոց շատերուն ոսկրաթեքութեան զոր բժիշկը ապա այնչափ դժուարութեամբ տաք լոգանքներով բուժել կը պարտաւորի : Այս մասին երկար գրելու տեղը չէ հոս :

Բայց ընդհանրապէս գիտնալու է թէ լուացումը պէտք է գաղջ ջրով կատարել , թէ՛ մարմինը մերկ ըլլալու է , թէ՛ սենեկին օգը բարեխառն ըլլալու (16° — 18°) եւ առանց պէտքի երկար տեւելու չէ լոգանքը : Թէ՛ տղուն հետ խաղալու չէ , զայն խողտեցունելու չէ եւ ծննդագործարաններն ալ պէտք եղածէն աւելի չփելու , շարժելու չէ . վասն զի այդ ամէն շարժումներ գրգռութիւն յառաջ կը բերեն եւ վնասակար են առողջութեան , մաւաւանդ տղայոց համար որք ամենաթեթեւ գրգռումը մեծապէս կը զգան : Այդ գրգռութեան պատճառաւ մարմնոյն որեւիցէ մասին մէջ հիւթեր կը համախռնին եւ միշտ զտնազան հետեւանքներու պատճառ կ'ըլլան : Մոռնալու չէ թէ փոքր պատճառները մեծ հետեւանքներ կ'ունենան : Զգելու է որ բնութիւնը միայն գործէ տղուն վրայ :

Զգուշանալու է տղայոց համեմ , խահուէ , չոգոլա եւ շատ գինի տալ . — վասն զի գինին քիչ քանակութեամբ շատ անգամ տղայոց օգտակար

ըլլալը տեսած եմ երկար փորձառութեամբ :

Տղայք քալել սխեւու ատեն երբ տեսնուի թէ փոշտերինն թոյլ վար կ'սխուած է , ատիկա նշան է թէ ծննդագործարանաց մէջ որեւիցէ տկարութիւն մը կայ . եւ որովհետեւ այդ տկարութիւնը կ'աւելնայ տղուն զօրաւոր մէկ շարժումով , ցոթքելով , կռուրտելով , ուստի ժամանակ չանցուցած ագոր առաջն առնելու է պարզ լայց օգտակար միջոցով , այսինքն փոշտակալով մը (suspensorium) զոր ամէն մայր իւր որդւոյն կրնայ դիւրութեամբ գործածել տալ եւ անքոյթ ապագայ մը ապահովել աճար մարմնոյն : Մանաւանդ թէ այդ կապին գործածութիւնը շատ գէպքերէ կը պահպանէ մանչ վաւալը , եւ որ գլխաւորն է աղեթափութենէ զերծ կը պահէ զնա : Այդպիսի փոշտակալին մը ձեւին կարելի է տեղեկանալ վիրաբուժէն . սա՛ գիտնալ պէտք է միայն թէ տղայոց համար ագոր համար ալ պէտք է ստէպ փոխել զայն եւ լուալ :

Թէպէտ շատ անպէտ կ'երեւի այս միջոցը , բայց մեծ օգուտներ ունի : Մանչ տղայոց , երբ տասարդաց եւ նոյն իսկ չափահաս արանց համար շատ կարեւոր է այդ կապը որ վերոյիշեալ տկարութեանց ատեն օգտակար ըլլալէ զատ , անոնց չենթարկուելու համար ալ իւր գոուշական միջոց կը ծառայէ :

Մանչ տղայոց աղեթափութեան ատեն մարմնոյն ամբողջ ստորին մասն գէպի մէկ կողմին կ'ուռի . փոշտակալին գործածութեամբ այդ ուռեցքը պէտք

եղած գործութեամբ ցցուիլ չկրնալուն պատճառաւ այդ տեսակ աղեթախութիւն մը յառաջ չի գար . (վասն զի ընդհարումով , իյնալով եւ գլխաւորապէս վիրաւորմամբ յառաջ եկած աղեթախութեան պարագան ուրիշ է) :

Նոյնպէս մարմնոյն այն ամէն մասերը որք ընդլայնմամբ եւ հետեւապէս հիւթերուն յառաջ բերած սաստիկ համախուռնութեան պատճառաւ կրնան զրգուիլ եւ վերջ ի վերջոյ տկարանալ , փոշտակալի գործածութեամբ կը պահեն իրենց բնական վիճակն ու կորովը , եւ հետեւաբար անվնաս կ'անցնի այն չարիքը որ բազմազան եղանակաւ կրնայ պատահիլ : Այս չարեաց գլխաւորն է գիջութեան համար զգացուած զրգուիլունը , եւ ես կ'ապահովցունեմ թէ հարկը մանչերու մէջէն — որք գիջութեան համար զրգուիլուն կը զգային առաջ — իննսունը զերծ կը մնան այդ մեղքէն , երբ փոշտակալ գործածած ըլլան :

Աւելորդ է ըսել թէ նախնի ժամանակաց մէջ այսպիսի միջոցի մը գիմելու պէտք չի կար , վասն զի մարդկային ցեղին մէջ կանխաժամ հասունութիւն չի կար . բայց այժմ մեր ժամանակին կենցաղավարութիւնն ու նորաճեւութիւնները արդէն հիւանդութիւն անուանել կարելի է . ուստի այս ճշմարիտ հիւանդութեան սերմը քնջելու համար ալ պէտք է դարմանի գիմել :

Աւելի լաւ չէ՞ որ վնասն յառաջ գալէն առաջ գործածուի այդ փոշտակալը , որով գիջութեան միտումն ալ քնջուած կ'ըլլայ տղան մէջ : Հայրեր , եւ թերեւս մայրեր այդ փոշտակալը իրենց որդ-

ւոց գործածել տալով որչափ խրատներ , քարոզներ եւ ազդարարութիւններ ընելու պէտք չեն ունենար , առանց նաեւ կասկածեցունելու զանոնք թէ բանի մը համար արգելք դնել կ'ուզուի անոնց . վասն զի տղայք ամէն բանի նկատմամբ հետաքրքիր են եւ իրական արգելք մը , սովորապէս , արգիլուած գործը աւելի սաստկութեամբ գործելու պատճառ կ'ըլլայ :

Եւ այս բանին համար ալ գիշտարութիւն չի կայ : Առողջութիւնը , — աղեթախութեան դէմ պէտք եղած զգուշական միջոցը — պատրուակ մ'է , եւ հօրը կամ մօրը խոհեմութիւնը կրնայ խօսքը ազոր վրայ դարձունել զիրաւ , այնպէս որ տղան ոչ միայն վախ չի զգար , այլ եւ չի հակառակիր իսկ ծնողացն ըրածին :

Բայց երբ չարիքն երեւան ելած է արդէն , այն ատեն աւելի վնասակար է պատժել տղան՝ այդ մոլութեան համար , Հոս պատժել ըսելով տղուն նստատեղւոյն գաւազանի հարուածներ տեղացուներ ըսել չնո՞ւ ուզեր , ատիկա ամենէն աւելի վտանանել զաւոր է եւ անօգուտ ալ է , այլ ուրիշ որեւիցէ պատիժ ալ տալու չէ , նոյն իսկ կշտամբելու ալ չէ :

Ագոր ալ պատճառը սա՛ է թէ տղան չի կրնար ըմբռնել թէ ինչո՞ւ համար կ'արգիլեն իրեն այն բանը զոր կը կարծէ թէ բնութեան մէջ կայ արդէն , վասն զի զրգուիլունը իւր մարմնոյն մէջ կայ : Աւելի եւս դժուար պիտի ըլլայ իրեն ըմբռնել կայ , երբ ոչ թէ ուրիշի մը թեւադրութեամբ այլ զայս , երբ ոչ թէ ուրիշի մը թեւադրութեամբ ըլլայ այդ չար ունակութեան իրմէն զրգուած ըլլայ այդ չար ունակութեան : Այդ պարագային մէջ ալ միշտ պիտի խորհի

թէ ո՞վ սովորեցուց իրեն այդ գործը . բայց երբ առանց այս քարոզին չարիքն երեւան ելնէ , ո՞վ պիտի համոզէ զինքն թէ այդ բան համաձայն չէ բնութեան , թէպէտ բնականապէս իրեն մէջ կը զգացուի :

Սրդարեւ մեծ ճարտարամտութիւն եւ փափուկ նրբադատութիւն պէտք է այդ չարիքը բարւոքեալու համար : Նոյն իսկ սա՝ սպառնալիքը թէ՝ « եթէ անգամ մ'ալ զայդ տեսնեմ պիտի պատժեմ զքեզ » արժէք չունի : Տղան առանձին անկիւն մը կը փնտռէ , կը սկահուորի եւ աւելի եւս կ'ապականի :

Ընդհակառակն աւելի մեծ ներգործութիւն կ'ընէ տղուն վրայ սա՝ բացատրութիւնը թէ բնութիւնը շատ կանուխէն արթնցած է իւր մէջ , թէ ատիկա մոլութիւն չէ , այլ՝ հիւանդութիւն մը զոր պէտք է դեղերով եւ դարմաններով , յարատեւութեամբ դարմանել եւ բուժել :

Հայրը պէտք է խնդրէ աղէն որ ամէն բան յայտնապէս ըսէ իրեն , իրմէ գաղտնիք չպահէ . եւ ի հարկին խորհուրդ հարցունէ իրեն թէ ի՞նչ դեղ ու միջոց գործածել պէտք է այդ բանին դէմ : Հայրը պարտի նաեւ իբրեւ բարեկամ վարուիլ որդւոյն հետ . պէտք է անոր ճանչցունէ ծննդագործարանաց ապագայ պաշտօնը եւ նկարագրէ ընտանեկան այն ապագայ խինդերը որք այդ հիւանդութեամբ — եւ ոչ թէ մոլութեամբ , չըլլայ որ այս բառը բերնէն փախցունէ — ամբողջովին կը կորսուին : Հայրը պարտի վախ մը , անձկութիւն մը ծնցունէ տղուն սրտին մէջ թէ այդ հիւանդութեամբ ինքն բոլորովին կորսուած կրնայ համար-

ուիլ մարդկային ընկերութեան համար : Այս վախը չուտափոյթ եւ բարոյական ազդեցութիւն մը պիտի ընէ տղուն վրայ : Հայրը ջանալու է նաեւ տղուն վստահութիւնը սիրաշահիլ . տղան անտարակոյս պիտի դադրի իւր վատ մոլութիւնը իբրեւ խալ , իբրեւ հաճոյք նկատելէ , եւ այս գաղափարը այնչափ ազդեցիկ պիտի մնայ իւր մէջ որ իւր զգացած գրգռութեանը տատն անգամ դիմադրելէ ետքը , հազիւ անգամ մը պիտի յաղթուի անկէ :

Հոս պէտք չի կայ կրկնել այն խորհուրդը թէ ամէն հայր պարտի քննել եւ ճանչնալ իւր որդւոյն բնաւորութիւնն ու խառնուածքը , որպէս զի գիտնայ ընելիքը : Ես արդէն տուած եմ պէտք եղած գաղափարն ըստ որում իւրաքանչիւր ոք կրնայ հետեւիլ իւր ուզած եղանակաւ :

Գրքիս վերջին տպագրութենէն ի վեր այս մասին շատ փորձեր ըրած , եւ շատ ծնողաց շնորհակալութիւնն ստացած եմ այս տուած խորատներուն համար :

Տղու մը մտերմութիւնը գրաւելու եղանակներն այնչափ շատ են , որ ուշադիր հայր , մայր կամ ուսուցիչ մը զանազան կերպով կրնայ ձեռք բերել այդ մտերմութիւնը , եւ դժուար չըլլար իրեն այդպիսի մոլութեան մը դէմ տղուն հակակրութիւնը գրգռել :

Բայց երբ այդ ժամանակն անցած ըլլայ եւ չաքիքը ունակութիւն եղած ըլլալու չափ յառաջացած , երբ տղուն ծննդագործարանաց հիւժուովն , մարտերը տղուն ծննդագործարանաց հիւժուովն , սողութեան պակասութեան հիւժուովն , աչքերուն տեսողութեան տկարութեան հիւժուովն , աչքերուն տեսողութեան տկարութեան հիւժուովն եւ կամ մարմնոյն նիհարն-

լէն տեսնուի որ հիւանդութիւնը տակաւ . ծանրա-
նալու վրայ է , այդ ատեն ամէն բանէ առաջ ջա-
նալու է փոշտակալի գործածութեան դիմել , զոր այդ
պարագային մէջ ալ , պէտք է զօրացուցիչ դեղե-
րով ուղղուած գործածել : Աւելորդ է ըսել թէ
այդ ատեն ալ հիւանդին վիճակին ծանրութիւնը
այնպիսի չըլանկատ եղանակաւ մը յայտնելու է որ
վախ ու դառնութիւն չպատճառէ :

Այս վիճակին մէջ հիւանդին պէտք եղած գըլ-
խաւոր բանը աւելի մարմնական քան մտաւորական
շարունակ դբադում մ'ունենալն է : Մտաւոր դբա-
դումը կը վնասէ ջղային դրութեան , վասն զի աւելի
հիւթ կը քաշէ դէպի գլուխն եւ հետեւապէս մարմ-
նոյն մէջ հիւթերուն ունեցած հաւասարակշիւ-
թիւնը կը խանգարի :

Հիւանդին կերասութիւնը սակաւ ըլլալու է ,
այսինքն սակաւ քանակով բայց ո՛չ թէ որակով :
Անպակաս ընելու է խաչմիսը (հաշտամա) :

Իսկ երբ հիւանդագին , բարձրատիճան գրգռա-
կանութիւն մը տիրէ մարմնոյն մէջ , պէտք է ծնըն-
դագործարանները , մէջքը եւ աճուկները պաղ
ջրով լուալ : Այսու ամենայնիւ , ամէն պարագայի
մէջ լաւ է որ բժիշկն որոշէ դեղն ու դարմանը ,
վասն զի գրգռիչ դեղերով լուացմունք շատ անգամ
հիւթերու համախտութեան պատճառ կ'ըլլան :
Բժիշկն իսկ մեծ զգուշութիւն ընելու է ավիտնա-
խտն դեղերու անօրէնութեան ատեն , եւ այդ
զգուշութիւն բարձրագոյն եւ անհրաժեշտ պէտք
մ'է տղայոց տրուած դարմանին ատեն :

Մենագործարանաց այս տեսակ հիւանդու-

թիւնք եթէ դեռ յառաջացած չեն , վերոյիշեալ դե-
ղերով ու դարմաներով կարելի է բուժել . երբ
հիւանդին բարոյականը այնպէս մը առաջնորդուի
որ ինքն իրմէ ետ կենայ իւր չար ունակութենէն :
Կարելի եղածին չափ ջանալու է այդպիսի հիւանդ-
ներն առանձին չթողուլ : Ամէն իրիկուն պէտք է
բարձրաձայն ընթերցում մ'ընել անոնց , մինչեւ որ
քուններին դայ , որպէս զի գիշութեան գաղափարը
հեռի մնայ իրենց մտքէն : Այդպիսի հիւանդ մը
պէտք է իւր սիրած գործովն զբաղեցունել , որպէս
զի արթնցած ատեն դարձեալ խելքը միտքը անոր
տայ եւ իւր մոլեկան խաղովը չզրադի : Մնողաց եւ
դաստիարակին անմիջական հսկողութեան տակ ,
նա չուտով կը դադրի այդ մոլութենէն , որ մար-
դուս կործանման պատճառ կ'ըլլայ :

Իսկ երբ ինքնիրեն ձգուած անոք երիտասարդ
մը ենթարկուած ըլլայ այդ մոլութեան ծանր հե-
տեւանքներուն եւ բժշկին դիմէ , այդ պարագա-
յին մէջ ալ պէտք է որ բժիշկն իրեւ հայր վար-
ուի անոր հետ , վասն զի իւր պարտքն է , գէթ
ուր անոր ժամ մը յատկացունել անոր եւ պէտք ե-
քաւորդ ժամ մը յատկացունել անոր եւ պէտք ե-
ղած դեղն ու դարմանը պատուիրելով հանդերձ
խորատեղ զնա ազդեցիկ կերպով , կոչում ընել անոր
դատողութեան եւ ճանչցունել իրեն այդպիսի մո-
լութեան մը ամէն հետեւանքները :

Քաղաքային օրէնքները բացարձակ հաճութիւն
չեն տար սիրային հաճոյից վայելքին : Բայց բժշ-
կին ներելի է , այն պարագային մէջ որ իւր խիղճը
կը թելագրէ իրեն , խորհուրդ տալ հիւանդին՝ յա-
րաբերութիւն հաստատել իգական սեռին հետ

Բժշկին պաշտօնն է քննել բնութիւնը, հետախուզել այն ամէն բարիքները զորս նա կ'արտադրէ, եւ ամէն ընթացք ու վարմունք զորս նա կը պահանջէ։ Այսու ամենայնիւ երկտասարդք առանց բժշկին տնօրինութեան պէտք չէ որ ըստ բաղդի, անխորհրդաբար յարաբերութիւն հաստատեն իգական սեռին հետ։

Ճշմարիտ է թէ որչափ մօտ մնանք բնութեան, այնչափ առողջ կ'ըլլանք։ Բայց երբ մարմինը տկար ըլլայ, այն ատեն այսպիսի փոփոխութիւն մը կըրնայ, չափազանցութեամբ, յառաջ բերել յանկարծական սաստիկ տկարութիւն, առողջութեան կործանում եւ մինչեւ իսկ մահ։

Այնչափ տարբեր են մարդուս վրայ յառաջ եկած հիւանդութեան մը պարագաները եւ այնչափ տարբեր են ազոր համար տրուելիք խորհուրդները, որ որեւիցէ էական տկարութեան մ'ատեն, պէտք չէ դեղ առնուլ առանց բժշկի խորհուրդ հարցունելու, վասն զի դեռ այնչափ չտկարացած մարմնոյ համար առողջապահական կանոնները կրնան աւելի մեծ օգուտ ունենալ քան դեղերու այն տրցալիները, որք մարմնոյն մէջ կը զրկուին եւ իբրեւ թոյն կը ներգործեն հոն։

Ծննդադործարանաց տկարացումէն յառաջ եկած ամէն հիւանդութիւն յամրընթաց, հոգածու եւ յոգնաշխատ դարմանի մը ենթարկուելու է։ Բժիշկը պատուիրելու է այդ կարգի հիւանդաց որ զուարթամիտ ըլլան, խրատելու է զանոնք որ ամենեւին պարապ չմնան, ծոյլ չըլլան։

Եւ իրաւ ալ զուարթամտութիւնն անպակաս ըլ-

լալու է այդ տեսակ հիւանդներուն վրայ. ատիկա մեծ դարման մ'է որ բոլորովին նոր աշխոյժ մը, տարբեր թուիչք մը կ'ընծայէ մարմնոյն։ Զուարթամտութիւնն այնպիսի ազգակ մ'է, զոր բժշկին տուած խրատոյսը, քաջալերութիւնը միայն կրնայ սղթնցունել, բժշկին տուած միտարանքովն է որ ատիկա ազդեցիկ ու վառ կրնայ մնալ հիւանդին մէջ։

Արդ, դարձեալ կը կրկնենք, որպէս զի երկտասարդք ետ կենայ իւր օնանդան մեղքէն, որպէս զի տկարացած կանամբին կանոնաւոր ժուկալի տկարացած կ'ընտանայ իւր ոյժը, պէտք է որ կալութեամբ վերստանայ իւր ոյժը, պէտք է որ զուարթամտութիւն ունենայ. լաւագոյն դեղն է այդ. ուրիշ որեւիցէ դեղ անազդեցիկ կը մնայ, եթէ զուարթամտութիւնը աջակից չըլլայ անոր։

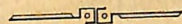
Բայց մեր այս ըսածէն թող չմիակերուի թէ դուրսէն կամ ներսէն դործածուելիք զանազան դեղերը մէկդի ձգելու է, ո՛չ. ընդհակառակն, փորձերը մէկդի ձգելու է թէ զուարթամտութեան ճառութիւնը կը ցուցունէ թէ զուարթամտութեան հետ դեղերն ալ պէտք են, եւ չարաչար կը սխալին անոնք որ դեղ առնուլ չեն ուզեր։ Ես այնպիսի բժիշկներ տեսած եմ որք հիւանդին վիճակին սի բժիշկներ տեսած եմ որք տալով շատացած են վրայ ըսի բացատրութիւն մը տալով շատացած են առանց դեղ ու դարման տնօրինելու, եւ հիւանդութիւնը իւր ընթացքին թողլով սպասած են որ բնութիւնն ընէ պէտք եղածը, եւ այդպէս՝ տարիներ անցնելով հիւանդը օրէ օր տկարացած եւ մահուան դատապարտուած է. մինչդեռ ժամանակին պէտք եղած դարմանն ընելով կարելի էր ազոր առաջն առնուլ։

Ինչպէս գրած եմ, դարձեալ կը կրկնեմ թ'

գործէն գործածուած դեղերուն մէջ, գլխաւոր եւ
 Էական բանը փոշտակալ մը կրելն է : Պարզ փոշ-
 տակալի մը գործածութիւնը արական ծննդագործ-
 ծարանաց ամէն տկարութեան ատեն օգտակար է,
 եւ առանց այդ նախահոգ զգուշութեան, բժշկի մը
 համար դժուար պիտի ըլլար բոյժը կատարելագէտ
 ի գլուխ հանել : Պէտք կը զգամ կրկնել նաեւ թէ
 ծննդագործարանաց բնական վիճակին մէջ իսկ
 պէտք է գործածել զայն, վասն զի կը սլաշտպանէ
 այդ մասերուն պատահելիք տկարութիւնները :
 Տղայոց համար փոշտակալին որչափ օգտակար ըլ-
 լալը բացատրած եմ արդէն : Գիշութեան անձնա-
 տուր եղած մանչերուն վրայ այդ գործիքը կ'ար-
 գելու նոյն մոլութեան համար որեւիցէ զրգու-
 թիւն, վասն զի հիւանդ փոշտերուն վար կ'ստուած
 վիճակն է որ զրգուութիւն յառաջ կը բերէ միշտ,
 եւ հիւթերը դէպի հոն քաշելով, այդ չար խաղին
 մընում կու տայ : Ամենապարզ փոշտակալը, Տիմի
 կոչուած լաթէն պատրաստուած, կրնայ պէտք եւ
 զած ծառայութիւնը կատարել : Բայց երբ ծննդա-
 գործարանաց տկարութիւնը երեւան ելած է եւ
 մարմնոյն ուրիշ մասերուն վրայ եւ ամբողջ առող-
 ջութեան վրայ կը սկսի տարածուիլ, այն ատեն
 այդ փոշտակալը ուղղելու է զօրացուցիչ դեղերով,
 եւ այս՝ միշտ պէտք է նորոգել երբ այդ դեղերը
 չգլխանան, ցնդին : Կ'ըսեն թէ Անգղիացի բժիշկ
 Ա. Պրէնտոնըն դեղ մը գիտէ որ երեք տարի շարու-
 նակ զօրաւոր կը պահէ փոշտակալը, բայց եւ չեմ
 կրնար հաւատալ անոր : Փոշտակալին վրայ գըտ-
 անուած զօրացուցիչ դեղն, ինչ որ ալ ըլլայ, մարմ-

նոյն շարունակ արտաշնչութենէն անշուշտ կը կոր-
 սնցունէ իւր զօրութիւնը եւ հետեւաբար չունենար
 այն ազդեցութիւնը զոր ունէր ի սկզբան :

Ամէն ատեն՝ փոշտակալը դնելէ առաջ պէտք է
 ծննդագործարանները լուալ զօրացուցիչ ոգիով մը
 (spiritus), երբ այդ գործիքն ոչ թէ իբրեւ զգու-
 շական միջոց, այլ երբ իբրեւ դարման գործածուի :

Գ Լ Ո Ւ Խ Ե.

Ծննդագործարանաց սխառութեան ընկերացող
 մեկ քանի դեպքեր եւ անոնց դարմանները

.....
 Ուրիշ պարագայ մ'եւս կայ որ ծննդագործա-
 րանաց տկարացմամբն երեւան կու դայ, բաւական
 կարեւորութիւն ունեցող տկարութիւն մ'է այդ,
 որուն համար ալ ուրիշ դարմաններ պէտք են :

Ատիկա սերմի նմանող հեղուկի մը ինքնա-
 բերաբար արտաքսումն է որ երեք կերպով տեղի
 կ'ունենայ :

Երբեմն կարճատեւ երբեմն ալ յոյժ երկարա-
 տեւ ժամանակամիջոցներու մէջ հեղուկի կաթիլ մը
 երեւան կու գայ որ միզանցքին ներքնոյն մէջ խըտ-
 շտեցուցիչ զգացմամբ կը շարժի եւ ճերմակ կաթիլի
 6

Գ Լ ՈՒ Խ Զ.

Գիշուքեան եւ երազափորձութեան վնասակար
հետեւանֆներուն բուժումը

(Ըստ բժ. Յոնաթան Պրատուրի)

Շատ դժուար է հեշտագործութեան երկարժա-
մանակեայ սովորութիւնը դադրեցունել եւ յաղթել
ցանկութեանց, բայց բոլորովին անկարելի ալ չէ :
Գիշագործը պէտք է զգուշանայ առանձնութենէ .
պէտք է լաւ ըմբռնէ այդ մոլորութեան սոսկալի հե-
տեւանքները, չափաւորութեամբ ապրի, եւ մա-
նաւանդ հեռու կենայ շատ սննդաւոր, շատ արիւն
շինող ուտելիքներէ եւ խմելիքներէ, ինչպէս են
միս, հաւկիթ, չոքոլա, համեմ, գինի եւ այլն. եւլն :
Ամէն օր շատ չարժումներ ընելու է . սովորութիւն
ընելու է կանուխ արթննալ, անկողնոյ տաքութեան
մէջ երկար ատեն արթուն մնալէ զգուշանալ : Հե-
ռու փախչելու է այն ամէն բաներէն որք երեւա-
կայութիւնը կը ջնուցանեն եւ կը գրգռեն, ինչպէս
են՝ հեշտագործի գիրքերու ընթերցում, պար,
թատրոն եւ չարաբարոյ ընկերներ : Ընդհակառակն
ջանալու է առաքինի եւ բարոյաւոր անձանց ըն-
կերակցութիւնը վայելել : Տխրութիւնը, եթէ մարդ
ենթարկուի անոր, պէտք է ցրուել զուարճութեամբ
եւ ուրախ ու բարոյաւոր ընկերութիւններ յաճա-

խելով : Գիշագործը խորհելու է իւր տպագայ կնոջ
վրայ եւ ինքզինքն անոր վերապահելու է : Ծա-
նօթանալու է ամուսնութեան մաքուր ու բարոյա-
կան խինդերուն, առանց զգայականին մէջ մտնե-
լու :

Արդարեւ շատ դժուար է բարւոքել սեռային
շուայտութեանց հետեւանքները, բայց անկարելի
չէ, եւ անոր համար թէ բժիշկը եւ թէ նոյն իսկ
հիւանդը ժամանակ անցունելու չեն :

Ուտելիքի, խմելիքի, օդի, զգեստի, քունի,
կիրքերու, շարժման եւ հանգստանալու մէջ կա-
նոնաւոր ըլլալու է : Հիւանդին ծծած օդը մա-
քուր, չոր եւ բարեխառն ըլլալու է : Հաւաքոյն է
գիւղի օդը, բարձր, ընդարձակ եւ մարդերով,
դարաստաններով ու գետերով չըջապատուած բը-
նակարաններու մէջ բնակիլը : Քաղաքի օդը մարդ-
կանց խճուղեալ բնակութեանց պատճառաւ ապա-
կանեալ է եւ անյարմար : Շատ օգտակար է հի-
ւանդին առաւօտու դաղջ օդին մէջ չըջապայիլ եւ
աշխատիլ : Զգեստները պէտք է թեթեւ ըլլան,
բայտ բաւականին լայն եւ ոչ տաք. սակայն նայելու
է որ պէտք եղած պահպանութիւնն ալ ընեն ցուր-
տին դէմ եւ օդին փոփոխութեանց համեմատ փո-
խելու է զանոնք : Ուտելիքի եւ խմելիքի մէջ հե-
ռու կենալու է դժուարամարս բաներէն եւ զգու-
շալու է ստամոքսը բեռնաւորող ճարպոտ եւ
չանալու է ստամոքսը բեռնաւորող միսերէ, ինչպէս
ծուրի բռնուած կամ չորցուած միսերէ, ինչպէս
նաեւ զանազան կարկանդակներէ եւ խմորեղէն-
ներէ . — շատ տկարացածներուն համար պտուղն
իսկ փնասակար է, որոնց գլխաւորներն են սեխը,

12 կում քինա , 150-կում ջուրի մէջ խառնել եւ նոյնչափ մ'ալ գինիի (կարմիր) հետ եփելով դնելու է որ հանգչի , եւ թղթէ պարզուտէ անցունելէ ետքը 2-3 ժամը կէս կէս գաւաթ խմելու է : Հանքային երկաթաւոր ջուրերն ալ օգտակար են : Երեկոյին պաղ ջրով լողանք մը կամ պաղ ջրով սրբուիլը լաւ է . միայն թէ մարմինը տաք եւ քրտնած չըլլայ : Լողանքէն ետքը , որ քառորդ ժամ մը տեւելու է , մարմինը չփելու է ասուեակով . յետոյ ֆանելա հագնելով չափաւոր շարժումներ ընելու է : Իսկ եթէ օդը խոնաւ կամ ցուրտ ըլլայ , աւելի լաւ է դուրս չելնել : Ծննդագործարանները չփելը եւ չօշափելը ֆլասակար է , նորանոր ցանկութիւններ կը պատճառէ . ասոր համար այդ մասերուն տամկութիւնը թեթեւապէս չորցունելու է , վասն զի ուժգնապէս եղած ատեն գրգռութիւնն անխուսափելի է : Դիւրագգայ անձանց համար պաղ ջրով լողանքը ֆլասակար կ'ըլլայ շատ անգամ . այդ կարգի անձինք գաղջ ջրով լողնալու են եւ ջուրին մէջ ալ խառնելու են երիցուկի , հազարտերեւուկի (ծիւլան փէրչէմի) կամ փեգինայի (սէտէֆ) մտպուի : Շատ տկար անձինք ալ անկողնէն դուրս ելնելու չեն . անոնց տալու է հաւկթի դեղնուցով խառն մսի ջուր , կարմիր լաւ դինի եւ հաց , եւ ստամոքսին վրայ ալ տաք գինիի մէջ թաթխուած ասուեակի կտոր մը դնելու է : Ծննդագործարաններն ալ պէտք է պատսպարուին կաշիէ փօշտակալով մը , զոր նախապէս մազտաքէի կամ սաթի ծուխին բռնուած կամ գինիով եփուած քիւնայի մտպուսի (décoction) մէջ թաթխելու է :

Հեշտանքի եւ տուփանաց չափազանցութենէ յառաջ եկած երազափորձութեանց բուժումը շատ դժուար է : Թէ ամուրի երիտասարդաց եւ արանց դժուար է : Թէ ամուրի երիտասարդաց եւ արանց երազափորձութիւնները ո՞ր պարագային մէջ անփնաս են , այդ մասին պէտք եղածը գրած եմ արդէն : Հոս՝ ըսելիքս կը վերաբերի փնասարեր եւ սպառիչ երազափորձութեանց , մանաւանդ անոնց համար որք կարի յոյժ յաճախ կը կրկնուին : Եթէ ադոր պատճառը որովայնի ճճիները , պնդութիւնը , ստորին որովայնի գրգռութիւնն եղած ըլլայ պէտք է որ բժշկին դարմանով անոնց առաջը առնուի : Այս մասին գլխաւոր կանոններն են կըռաւակի վրայ չպառկիլ , հեշտագրգիւ պատկերներէ նակի վրայ չպառկիլ , հեշտագրգիւ պատկերներէ եւ երեւակայութենէ հեռու մնալ , երեկոյեան ճաշը ժամանակին ընել , պաղ ջուր խմել , ծննդագործարանները ջրով լուալ , զանոնք չճփել լայն եւ թեթեւ զգեստաւորուիլ . լաւ է խմելու ջուրին մէջ ալ քիչ մը բորակ խառնել : Բուրգէ կամ յարգէ անկողնոյ վրայ ննջելու է . զգուշանալու է փետրայի անկողիններու մէջ ննջելէ : Դարձեալ կը կրկնենք , թագրոնէ , պարէ եւ զգայականութիւնը գրգռող ամէն բաներէ ետ կենալու է . ընդհակառակն զուարթ եւ զգածումը բարձրացունող առարկաներու հետ զբաղելու է : Բնական պէտքերուն արտահանութեան կանոնաւոր ըլլալուն հոգ տանելու է միշտ . պահելու չէ բնաւ : Կակուղ՝ ջրոտ , չգրգռող , անհամեմ կերառութիւն ունենալու է : Յամառ պնդութեանց ատեն յարմարագոյն է գրեթէ : Լուծողական դեղերը տկարացուցիչ են . առաւելն ներելի են եփուած պտուղներ՝ սաւոր ,

տանձ, բայց չափաւորութեամբ : Քիչ մը բարակով
խառն նշքմպելի (սիւպլիյէ) : Իբրեւ զօրացուցիչ եւ
զովացուցիչ կրնայ առնուիլ՝ եղերդի արմատի, դա-
րիճենիկի մտպուխ, լաւ ջուր՝ մէկ քանի կաթիլ
ծծմբաթթուով խառն : Գլխաւոր պիտանին պաղ ջրով
լոգանքն է : Քափուրը պէտք է բժշկին տնօրինու-
թեամբն առնուլ, չափ զօրաւոր դեղ մ'է այդ :

Եթէ հիւանդն ակտիւզանոտութիւն ունի, պէտք
է ագոր ալ առաջքն առնուլ. մեքենական դար-
մանները մէկդի ձգելու է, չեն կրնար կասեցունել
երազարթութիւնները. սակայ գիշութեան հա-
մար ալ նոյնն է : Դատողութիւնը, կերպութեան
կանոնաւորութիւնը եւ զգուշաւորութիւնը, նպա-
տակայարմար դեղերը միայն օգուտ կ'ընեն :

Մարդու ինքզինք դարմանել կարենալու համար
ցուցուած այս եղանակները կրնան փոխուիլ այն
բժշկէն որուն վրայ վստահութիւն ունի հիւանդը,
վասն զի ամէն հիւանդ չի կրնար ինքզինքը քննել
եւ դատել. մանաւանդ այս տեսակ հիւանդու-
թեանց ատեն, երբ հիւանդն անձկալից անվստա-
հութիւն մը կ'ունենայ եւ խոչորացոյցով կը դիտէ
իւր վիճակը :

Ուստի, իբրեւ վերջին խօսք, սա՛ խորհուրդը
կու տամ. ամէն ոք որ ինքզինքն մեր ցուցած
վերոյիշեալ տկարութեանց ենթակայ կը զգայ կամ
գիտէ, թող յաջողակ բժշկի մը դիմէ եւ ամէն
ինչ յայտնէ անոր :

Գ Լ ՈՒ Խ Է.

Երիտասարդաց՝ 16 տարեկան հասակէն սկսեալ՝
սեռային որդման ուղիղ կիրարկութեան վրայ

Մարդ մը (անասուն մը) ծնելուն պէս, պէտք
է սնունդ քառու ապրելու համար : Բնութիւնը
երկու նպատակ ունի այդ մասին. այսինքն՝ մէկ
կողմանէ՝ սնունդով կը պահէ էակը, եւ միւս
կողմանէ կը զարգացունէ, կը կատարեալագործէ,
կը մեծցունէ եւ կ'աճեցունէ զայն : Այս կրկնակ
նպատակներուն, սնունդով, այնչափ ատեն կը
յաջողի հասնիլ, մինչեւ որ էակն աճի : Իսկ ա-
ճումը կը դադրի տակաւ երբ էակը գրեթէ չա-
փահաս եղած է : Բայց ինչպէս որ աճման համար
տակաւ աւելի քիչ եւ վերջապէս ամենեւին սնուն-
դաութեան պէտք չի մնար, այդ ատեն՝ աւել-
ուած սնունդէն տակաւ աւելի հիւթ կ'աւելնայ
մարմնոյն մէջ. եւ որովհետեւ մարսողութիւնը
միւս ամէն գործարանային գրութեանց բարձրա-
գոյն գործունէութեան ատեն չի տկարանար եւ
արտադրած սնուցիչ հիւթերը չեն նուազիր, այլ
ընդհակառակն՝ մարսողութիւնն այն ատեն գրեթէ
աւելի արագ կը գործէ, ուստի էակը իւր հիւթե-
րուն մէջ պիտի խեղդուէր երբ մարսողութեան

գործարանէն արտադրուած սնունդիչ հիւթերը, որ
ցայն վայր մարմնոյն աճմանը համար պէտք էին,
ուրիշ նպատակի չգործածուէին: — Շատեր արդէն
մէջ կը խաղան երիտասարդութենէ հասուն հա-
սակն մտնելու ատենի առողջական խանգարմանց
պատճառաւ. ծառերն ալ նոյնպէս իրենց հիւթե-
րուն մէջ կը խեղդուին: — Եւ գիտէ՞ք, բնութիւնը ինչ
կերպով կը հեռացունէ խեղդուելու այդ վտանգը:
Այն ատեն երբ մարմնոյն աճումն սկսի, սեռային
դրդումը կ'արթնցունէ, որպէս զի այդու՝ էակը
կարողանայ եւ թելադրուի աճման դադրելուն
պատճառաւ աւելորդ մնացած հիւթերը, պատ-
շաճ փոփոխութիւններ կրելով իւր տեսակը բազ-
մացունելու գործածել, ինչ որ անասնոց մէջ ալ
տեղի կ'ունենայ ուրիշ ձեւի մը տակ: Միայն
թէ Արարիչը մարդուս համար այնպիսի իմն կազ-
մակերպած է որ այդ աւելորդ հիւթերն առանց
նոր էակներ գոյացունելու — առանց բազմացունե-
լու մարդկանց թիւը — կրնան արտաքսուել մարմ-
նէն: Սաչափ միայն թէ այս կազմակերպութիւնը
երկու սեռին վրայ միեւնոյնը չէ: Իգական սե-
ռին մէջ այդ արտաքսումներ տեղի կ'ունենան
արեան նմանող հեղուկով մը (դաշտան) որ առողջ-
ներուն վրայ ամէն լուսնամիտ — այսինքն 28 օրը
մէկ անգամ — կանոնաւորապէս դուրս կը թորէ ի-
գափողէն: Իսկ արական սեռին մէջ ատիկա պատ-
րաստ սերմ է որ հեշտ երազով մը դուրս կ'ելնէ
եւ երազափորձութիւն կը կոչուի. եւ այս որոշ
ժամանակ մը չունի, չատերուն վրայ աւելի յաճախ
կը պառտահի: Այդ հիւթին դուրս ելնելու յաճա-

խականութիւնը մարդու խառնուածքին, տարի-
քին, կենցաղավարութեան, ինչպէս նաեւ օդի
բարեխառնութեան, տարւոյ եղանակին համեմատ
տեղի կ'ունենայ, այնպէս որ՝ ումանք 3 կամ 4 օրը
եւ ումանք ալ 3-4 շաբաթը մէկ անգամ կը խափ-
ուին իրենց երազներուն մէջ:

Եւ որովհետեւ այդ սերմներթութիւնք մասամբ
այնչափ պիտանի են, որչափ՝ գործարանաւորա-
կան կեանքին միւս ամէն գործողութիւնք, եւ
մասամբ ալ, երբ յաճախ կրկնուին, կրնան կործանել
կեանքն այնպէս՝ երբ ամենեւին տեղի չունենան,
ուստի փոհականութիւնը կը պահանջէ որ պէտք
եղած հսկողութիւնն ու դարմանն ընելով կանոնա-
ւոր եւ զօրաւոր վիճակին մէջ պահուին այդ սերմ-
ներթութիւնք:

Երբ երազափորձութիւնն արդիւլ ուզուի, ա-
մէն տեսակ զրգուիչ բաներու գործածութենէ ետ
կենալու է, ինչպէս՝ օդի, դարեջուր, գինի, խաչ-
ուէ. նոյնպէս՝ պէտք չէ վէպերու ընթերցմամբ
երեւակայութիւնը գրգռել, կանանց հետ մտերիմ
յարաբերութիւն ունենալ, չափազանց աշխատիլ
եւայլն: Եթէ ասոնք ալ օգուտ չունեն, պէտք է
առանց զգեստներն հանելու գիշերն ամբողջ թիկ-
նաթուի մէջ նստած անցունել (տաք սենեկի մը
մէջ վառարանի մօտ) մինչեւ որ դադրին սերմնե-
րթութիւնք. նոյնպէս՝ ննջելու չէ բնաւ փետրալից
անկողնոյ մէջ, այլ միշտ՝ յարդէ կամ բուրդէ
անկողնոյ վրայ:

Իսկ եթէ երազափորձութիւն մը յառաջ բերել
ուզուի, — վասն զի սերմին պիտանի արտահանում

ներուն մէջ ամենէն աւելի անգնասն այդ է : այն
ատեն պէտք է վերոյիշեալ միջոցներէն մէկովն
արուեստական գրգռութիւն մը յառաջ բերել :
Բայց գիտնալ պէտք է նաեւ թէ 10 էն մինչեւ 20
տարեկան հասակին մէջ ջանալու է արգելուլ այդ
սերմներթուլթիւնը , փոխանակ անոնց տեղի ունե-
նալուն առիթ ընծայելու :

Եթէ վերոյիշեալ վարմունքով արգելուի սերմի
այդ պիտանի արտահանումը , այն ատեն մարդ
նախ իւր ակտրժակը կը կորսնցունէ . ուտելիքները
(սնունդ) կը հոտին եւ կ'անհաման եւ մարդ պէտք
եղածին պէս չուտեր զանոնք . ստամոքսին մէջ
օրէ օր կիզիչ թթու մը կը գոյանայ : Այն կազերն
որ ստամոքսին եւ աղիքներուն մէջ կը գոյանան ,
փոխանակ վար երթալու վեր կ'ենեն եւ զգայւում
կը պատճառեն : Մկանունքը կը թուլնան եւ մարդ
ինքզինքը տկար ու յոգնած կը զգայ : Մորթը կը
չորնայ , վասն զի հիւթերուն դէպի դուրս շրջանը
կը դադրի , սննդառութիւնը կը նուազի ամբողջ
մարմնոյն մէջ : Սրբանին մէջ նեղիչ ապա ցաւա-
գին եւ վերջապէս արիւնալի ելունդներ կը գոյա-
նան , զորս թութք կը կոչենք : Գեղեցկին զգա-
ցումը կը չիջանի : Մարդուս իմացականութիւնը
կարծես թէ կը ճնշուի , չառ անգամ ալ կը մարորի ,
(չատերն այդ պատճառաւ անբուժելի կերպով կո-
րուած են իրենց խելքը) եւ բանի մը կարող չըլ-
լար , մարդուս քունը չի տանիր , որով թախծալից ,
դժկամակ եւ բարկացող վիճակ մը կ'ունենայ ,
Անդամներն այնպէս կը ծանրանան որպէս թէ
ջրատուած ըլլային : Եւ մարդ չառ դժուարաւ կը

18 հր Երեւան
Պրիմ 102 հր 500

504

504

3384

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0075022

